

HADTÖRTÉNELMI OKMÁNYTAR

ADALÉKOK A HADSEREG SZEREPÉRE AZ 1905—7-ES FORRADALMI VÁLSÁG FELSZÁMOLÁSÁBAN

A XX. század elejére Magyarországon a megváltozott gazdasági viszonyok politikai válságba sodorták a dualizmuson alapuló, lényegében abszolutisztikus formák közt uralkodó rendszert. A válság alapja az uralkodó nagybirtokos és finánciókés osztályok, valamint az ipari és agrárproletariátus egyre hevesebben feltörő ellentéte volt. Ezen az alapvető ellentétén kívül azonban az uralkodó osztályon belül is ellentétekkel találkozunk. Elsősorban a közép- és kisburzsoázia, melyet erőteljesen sújtottak a kartellek, de a nagybirtokosok egy része is, az ún. „agráriusok” ellentétbe kerültek az osztrák finánciókés és nagybirtokkal szövetséges magyar nagybirtokos és finánciókés réteggel. A válság egyik döntő tényezője volt még a soknemzetiségű Magyarországon az imperializmus fejlődése következtében kiéleződött nemzeti ellentét is.

A XX. század első éveiben rohamosan nőtt a munkásmozgalom ereje, harci lendülete. A szakszervezeti taglétszám növekedése, sűrűsödő sztrájkok jelezték ezt. 1904 áprilisában a vasutasok sztrájkja országos jelentőségű, szinte a kormányt is megingató esemény volt.

Az erősödő, szervezett munkásmozgalom, heves sztrájkok mellett 1904 végére kiéleződött az uralkodó osztály egyes csoportjai között is a küzdelem. 1904 végén feloszlatták a parlamentet, kiírták az új választásokat. A választási harc feszült légkörben folyt, nagy karhatalmi erőket helyeztek készenlétbe, akik különösen durván léptek fel a nemzetiségi vidékeken. Még a csendőrség és katonaság közti súrlódásra is sor került Nagysomkúton, ahol a csendőrség egyik hadnagya román származású volt és nem akarta végrehajtani a választóbiztosnak a nemzeti választók ellen hozott intézkedéseit. Országos botrány lett az

ügyből, hullámai a közös hadügyminisztériumig is elértek. (H. M.—1906—1. oszt.—XXV.—5153.)

Ebben a helyzetben értek el Magyarországra az orosz forradalom hírei, Hatalmasra csapott a rokonszenv lángja. Már a választásoknál is megmutatkozott a hatás, volt hely, ahol annak a hírnek az elterjedése segítette uralomra az ellenzéki jelöltet, hogy a kormány magyar katonákat akar küldeni a cár segítségére. Legközvetlenebbül persze a munkásosztály reagált a forradalom eseményeire, tömegtüntetéseken fejezte ki rokonszenvét az orosz munkásokkal. Ezen túlmenően azonban Magyarországon, ahol a gazdasági és politikai viszonyok oly sokban hasonlítottak az oroszországiéhoz, és ahol objektíve napirenden volt a polgári demokratikus forradalom befejezése, az orosz események hatással voltak az egész forradalmi válság alakulására.

Az elkövetkező időszakban kellett annak eldőlnie, hogy van-e vezető erő, mely a tömegmozgalom erejét ki tudja szélesíteni, mélyíteni, az általános politikai válság talaján kibontakozó forradalmi helyzet élére tud-e állani. A magyarországi sajátos fejlődésből folyóan azonban nem volt ilyen forradalmi munkáspárt. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt, mely legális, szinte rendőri felügyelet alatt dolgozó párt volt, ebben a helyzetben jobbra csak szavakban követelte a forradalmat, konkrét taktikájában előtérbe helyezte az általános választójogért folytatott harcot és ennek érdekében még a kormánnyal is lepaktált.

Pedig 1905 sztrájkjai mind számuknál, mind hevességüknél fogva különböztek a korábbi évek sztrájkjaitól. A hiányos sztrájkstatisztika szerint is 1905-ben 346 bejelentett sztrájk folyt le, közel 60 000 részvevővel. Ugyancsak ebben az évben törtek ki a Dunántúlon a nagy cseléd- és aratósztrájkok, kb. 20—25 000 részvevővel. A tömegek megnövekedett aktivitása, harci készsége azt mutatta, hogy nem akarnak tovább a régi módon élni.

Az uralkodó osztályon belüli ellentétek 1905-ben egészen a kormányzati válságig éleződtek. Az 1905 januárjában többséget kapó ellenzéki pártokat Ferenc József nem engedte kormányra jutni, júniusban br. Fejérváry Géza tábornok vezetése alatt parlamenten kívüli kormányt nevezett ki, amellyel szemben a képviselőház, de a megyék többsége is az obstrukció álláspontjára helyezkedett. A képviselőház felszólította a megyéket, hogy ne fizessenek adót, ne adjanak katonát. Ne gondoljunk azonban itt valami komoly ellenállásra. Nemzeti kokárda,

frázisok, „abcug” a szabadelvű pártiak felé, de egyetlen komolyabb követelésük volt csak: a magyar nyelv bevezetése a közös hadsereg magyar egységeinél. Ennek az Ady által „úri rebellió-nak” nevezett „nemzeti ellenállásnak” leszerelő szerepe volt a tömegek felé, miután a figyelmet a közjogi kérdésekre irányította. Eredményét tekintve politikai manővernek tekinthető az uralkodó osztályok részéről, miután azt célozta, hogy a radikális érzelmű kispolgárságot és a parasztságot eltérítse a valóban forradalmi úttól.

„Nincs egység a demokratikus táborban, a frontok össze vannak keverve, a demokratikus átalakulásban érdekelt osztályok külön-külön menetelnek, zavar van a haladást szolgáló erők táborában, zavar és megtorpanás” — így jellemzi Révai József Adyról írott tanulmányában a korszak osztályviszonyait. Az SZDP feladata lett volna megteremteni a demokratikus erők szövetségét. A reformista párt azonban hibásan dolgozta ki taktikáját, így az 1905-ös forradalmi helyzet kihasználatlanul sikadt el.

1906 elején az SZDP állandó leszerelő, békítő törekvései ellenére a proletariátus újra harcba indult. 1906 első negyedében kétszer annyi munkás sztrájkolt, mint 1905 első negyedében. Az uralkodó osztályok közben már megértették, hogy egész rendszerüket veszély fenyegeti. 1906 áprilisában létrejött a kiegyezés az uralkodó és a koalíció pártjai között, amely az ellenzéki pártok teljes kapitulációját jelentette. Teljesen lemondtak követeléseikről, mert félték a válság forradalmi megoldásától. Kormányra jutásuk után ugyanolyan erélyesen megindították a hajszát a munkásosztály, a parasztság és a nemzetiségek ellen, mint tették azt az előző kormányok.

A koalíció kormányrajutása a több mint egy éve húzódó kormányzati válságot megszüntette ugyan, de ez nem szerelte le a proletariátus harci lendületét. Májustól júliusig csupán a fővárosban 55 sztrájk volt, köztük a gázgyári munkások, ácsok, kőművesek, malommunkások általános sztrájkjai. Nyáron még az előző évinél is szélesebb aratósztrájk-mozgalom bontakozott ki az országban. 24 megyére terjedt ki a sztrájk, különösen a Tiszántúlon, a Viharsarokban, Nyírségben és a Bánátban öltött nagy méreteket. Méreteiről nincsenek pontos adatok, arányait azonban érzékelteti, hogy a kormány 5266 tartalékmunkást küldött a földbirtokosok segítségére, és hogy a sztrájkoló munkások közül 5095-öt börtönöztek be és bírságotak meg.

Az 1905—7-es esztendő forradalmi lehetőségei nem valósultak meg, részben az uralkodó osztályok politikai manőverei-

nek sikere, de elsősorban a forradalmi szellemű munkáspárt hiánya miatt. 1906 őszén megindult a mozgalom hanyatlása, majd 1907 végétől kezdetét veszi a forradalmi mozgalom ideiglenes apályának időszaka.

Hazánk dolgozó népe és a magyar munkásosztály e hősi harcainak történetét még csak részlegesen tárta fel a történettudomány, még több kérdés tisztázásra szorul. Ezek közé tartozik többek között a hadsereg szerepe és felhasználása a válság felszámolásában és a sztrájkok leverésében. A hadsereg igénybevétele és az igényelt karhatalom minden esetben való kivезénylése is azt bizonyítja, hogy az uralkodó osztályok közötti ellentétek csak látszólagosak voltak.

E néhány irat közlésével a hadseregnek a szerepét igyekeztünk bemutatni és az a szándék vezetett bennünket, hogy felhívjuk a figyelmet a IV. hadtest iratainak forrásértékére. Az iratok zöme a IV. hadtest iratanyagából való. Sajnálatos, hogy a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Főparancsnokság anyagában igen kevés ilyen vonatkozású irat található, a többi Magyarországon állomásozó hadtest anyaga pedig nincs levéltárunkban, ezért nem lehet teljes képet adni az egész ország területén kialakult sztrájkok elleni katonai karhatalom felhasználásáról.

A közölt iratok egy része német nyelvű, helyhiány miatt nem közöljük ezeket eredeti nyelven is, hanem csak magyar fordításban. A lehetőségekhez képest igyekeztünk az egyes iratokra hozott intézkedéseket is közölni.

MUNKÁSSZTRÁJKOK

1905

A budapesti gázgyári munkások sztrájkja

1

Budapest, 1905. június 3.

Rudnay Béla rendőrfőkapitány katonai karhatalom kivезénylését kéri a cs. és kir. IV. hadtestparancsnokságtól a gázgyári munkások munkabeszüntetése miatt.

Mivel a budapesti légszeszgyárak munkásai között sztrájk szervezésére irányuló mozgalom van s tartani lehet attól, hogy folyó hó 5-én¹ reggel az összes légszeszgyári munkások beszüntetik a munkát, tisztelettel megkeresem a nagytekintetű Hadtestparancsnokságot, hogy f. hó 5-én reggeli 6 órára a VIII. ker. Tisza Kálmán tér 20. szám alatti légszeszgyárhoz 1 század gyalogságot mint katonai segédletet és 60 katonai munkást;

a IX. ker. Soroksári út 6. szám alatti légszeszgyárhoz 1 század gyalogságot mint katonai segédletet és 50 katonai munkást;

a IX. ker. Koppány utca 4. szám alatti légszeszgyárhoz 1 század gyalogságot mint katonai segédletet és 50 katonai munkást;

a II. ker. Margit körút 75—77. szám alatti légszeszgyárhoz 1 század gyalogságot mint katonai segédletet és 20 katonai munkást;

az V. ker. Tutaj utca 3. szám alatti légszesztartó telepre 1 század gyalogságot és az Újpest—Váci út 28. szám alatti légszeszgyárhoz 1 század gyalogságot mint katonai segédletet kivezenyelni szíveskedjék.

Rudnay Béla főkapitány²

Hadtörténelmi Intézet Levéltára, IV. Hadtest, 1905.

Militär Abtilung. 11 $\frac{4}{5}$ 6520.

Eredeti tisztázat.

2

Budapest, 1905. július 9.

Farkas Lajos főkapitányhelyettes katonai karhatalom kivezenyelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától a gázgyári munkások munkabeszüntetése miatt.

¹ Első ízben május 24-én szüntették be a gázgyári munkások a munkát mind a négy gyárban. Az igazgatóság május 25-én kénytelen volt teljesíteni a munkások követeléseit. Június 8-án újból sztrájkba léptek. A további harc eredményeképpen július 15-én kollektív szerződést kötöttek a gyárral 3 évre. A szerződésben foglaltak a gázgyári munkások sztrájkjának győzelmét jelentették.

² 1892-ben képviselő lett, majd később Hont és Nyitra vármegye főispánja. 1896-tól 1906-ig az államrendőrség főkapitánya volt.

Mivel a budapesti légszeszgyárak munkásai között újból sztrájk szervezésére irányuló mozgalom van tartani lehet attól, hogy a mai napon (július 9) este 7 órakor VIII. ker. Víg utca 18. szám alatt tartandó gyűlésen kimondják a munka beszüntetését, tisztelettel megkeresem a nagytekintetű Hadtestparancsnokságot, hogy folyó hó 9-ike esti 7 órától kezdve

1. a VIII. ker. Tisza Kálmán tér 22. szám alatti légszeszgyárnál esetleg felhasználandó 1 század gyalogságot és 60 katonai munkást;

2. a IX. ker. Soroksári út 6. szám alatti légszeszgyárnál esetleg felhasználandó 1 század gyalogságot és 50 katonai munkást;

3. a IX. ker. Koppány utca 4. szám alatti légszeszgyárnál esetleg felhasználandó 1 század gyalogságot és 50 katonai munkást;

4. a II. ker. Margit körút 75—77. szám alatti légszeszgyárnál esetleg felhasználandó 1 század gyalogságot és 20 katonai munkást;

5. az V. ker. Tutaj utca 3. szám alatti légszesztartó telepnél esetleg felhasználandó 1 század gyalogságot és

6. az Újpest Váci út 28. szám alatti légszeszgyárnál esetleg felhasználandó 1 század gyalogságot a megfelelő laktanyákban készenlétben tartani szíveskedjék.

A katonai készenlétnek esetleges kivonulása vagy megszüntetése iránt a nagytekintetű Hadtestparancsnokságot telefonon fogom megkeresni.

Dr. Farkas Lajos
oszt. tanácsos
főkapitány helyettes.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 1⁴/₅₋₇ 8046.

Eredeti tiszttázat.

A pécsi és a Pécs környéki bányászok sztrájkja

3

[Pécs], 1905. július 5.

Baranya vármegye alispánja karhatalom kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától Mecsekszabolcs és Somogy községekbe.

9554. sz.

A mecsekszabolcsi és somogyi bányákban kiütött munkás-sztrájk³ által veszélyeztetett közbiztonság megóvása végett kérem a pécsi 52. gyalogezred még rendelkezésre álló 39 emberét Mecsekszabolcs községbe csendőrlaktányához, esetleg Somogy községbe pécsi főszolgabíró rendelkezésére karhatalonként leg-sürgősebben kirendelni.⁴ Igénybevétel előreláthatólag egy hétre fog kiterjedni.

Alispán.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11⁴/₅₉ 7839.
Távirat.

4

Pécs, 1905. július 5.

Majorossy pécsi polgármester katonai karhatalom kirendelését kéri Pécsbányatelepre a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

³ Július 4-én tört ki a Dunagőzhajózási Társaság pécsi és Pécs környéki bányatelepein a bányászok sztrájkja. Negyediken reggel először a pécsbányatelepi Ferenc József-aknában tagadták meg a munkát, majd 5-én a György-akna is csatlakozott a mozgalomhoz, és még aznap kiterjedt Pécsbányatelepen kívül Mecsekszabolcsra, Somogyra és Vasasra. A sztrájk kitörésének fő oka a kiméretlen kizsákmányolás volt, amely a bányászok létét fenyegette. Követeléseiket 18 pontos memorandumban foglalták össze. A pontok zöme a bérezés megjavítására irányult, voltak közöttük azonban olyan követelések is, mint május elsejének megünneplése, vagy tisztességes bánásmód a felügyelő személyzet részéről.

⁴ Hasonló szövegű táviratot küldött az alispán a belügyminisztériumnak is. A kért karhatalom megadását illetően a IV. hadtest parancsnokságának az volt az állásfoglalása, hogy sürgős esetben, az erre vonatkozó instrukció 4. és 5. pontja értelmében, közvetlenül a pécsi állomásparancsnoksághoz forduljanak, ellenkező esetben viszont a belügyminisztériumon keresztül juttassák el a hadtestparancsnoksághoz a kérelmet.

22. eln. sz.

A Dunagőzhajózási Társaság összes bányáiban a sztrájk ki-tört, a bányaművek veszélyben vannak, rendőrség elégtelen, kérem három század katonaságnak Pécs-Bányatelepre azonnali kirendelését.⁵ Egyidejűleg eziránt a belügyminiszterhez is táv-irati megkeresést intéztem.

Majorossy polgármester

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. II $\frac{4}{12-7}$ 7837.

Távirat.

5

Mecsekszabolcs, 1905. július 7.

Haid alezredesnek, a mecsekszabolcsi karhatalmi különít-mény parancsnokának jelentése a cs. és kir. IV. hadtest pa-rancsnokságához a Somogy- és Vasasbányatelep, valamint Me-csekszabolcs megszállására és biztosítására vonatkozó intézkedé-sekről.

E. N° 1

Jelentem, hogy az 52. gyalogezred 1., 2. és 15. századával ma reggel 6 órakor megérkeztem Mecsekszabolcsra. A szénbá-nyához tartozó objektumok őrzésére, — melyek nemcsak Sza-bolcson, hanem Somogyban és Vasason is található —, a bányai-gazgatóval és a közigazgatási hatósággal egyetértőleg egy-egy századot helyeztem el, és pedig az 52/1. századot Somogyon, az 52/15. századot pedig Vasason. E helyeken 7—7 csendőr is van. Mecsekszabolcson maradt az 52/2. század.

Távirati összeköttetés a IV. hadtestparancsnoksággal csak az ezredparancsnokságon keresztül, a sürgönynek telefon útján történő továbbításával — vagy a táviratnak a pécsi táviróhiva-talhoz való megküldésével létesíthető.

Mecsekszabolcson egy postahivatal van napi egyszeri posta-forgalommal.

A Somogyban és Vasason levő századokkal az összeköttetést a bányai-gazgatóval telefonja által biztosítottuk. A Pécsbánya-

⁵ A hadtestparancsnokság az aratósztrájkok megfékezésére a Tamásiba kí-rendelt karhatalom parancsnokát utasította arra, hogy 3 század vonaton menjen Pécsre. A parancs 6-1 végrehajtását a karhatalom parancsnoka 7-én táviratban jelentette. Ugyancsak 7-én jelentette táviratban a pécsi állomásparancsnokság, hogy a bevonult 3 századot kirendelte Mecsekszabolcsra, Somogyba és Vasasra.

telepen levő karhatalmi század időnként egy lovasszakaszt küld ki az összeköttetés fenntartására.

Az orvosi szolgálat ellátására egy egészségügyi járőr található Szabolcson, dr. Wolf ezredorvossal.

A Szabolcson levő objektumok — éspedig 1 nagy vízmű, 1 központi villanytelep, továbbá 2 dinamit-főraktár — őrzésére szükségeselek:

1 szakasz a vízműhöz, 1 szakasz a központi villanytelephez, 1/2 szakasz a dinamitraktárhoz, 1/2 szakasz készülségben. Valamennyi őrség és őrhely csendőrökkel megerősített.

A bányán belüli járőrszolgálatot egy csendőrszakasz látja el. Ereje 1 tiszt és 26 fő.

Mivel az 52/2. század csekély ereje miatt (73 fő) ezeknek az őrségeknek naponkénti leváltása nem lehetséges, továbbá, mert itt van az igazgatóság székhelye, a politikai hivatalnok is itt vezeti a tárgyalásokat a sztrájkvezetőkkel, a legtöbb munkás Szabolcson lakik és szükség esetén közbeavatkozásra nem áll elegendő erő a rendelkezésre, mivel a fentemlített objektumok őrizetlenül hagyása helytelen lenne, ezért kérem a császári és királyi IV. hadtest parancsnokságát, hogy a mecsekszabolcsi karhatalmat legalább még egy századdal megerősíteni szíveskedjék.⁶ A Somogyban és Vasason levő karhatalmi századoknak szükség esetén Szabolcsra történő vonása a saját feladataik ellátása és a távolság miatt keresztülvihetetlen.

A bányaigazgatóval és a közigazgatási hivatalnokkal való személyes megbeszélés szerint a tárgyalások a sztrájkolókkal békés úton nehezen vezetnek eredményre, mivel a sztrájkolók követeléseik túlságosan magasak.⁷

A karhatalom tartama előreláthatólag hosszabb ideig elhúzódhat, egy hétig feltétlenül.

Valamennyi szénbányában leállt a munka, a nyugalmat azonban a sztrájkolók (körülbelül 4000 munkás) nem zavarták meg.

Mecsekszabolcson a szállás az iskolában van; a többi állomáson egyesülten egy objektumban. Az ellátás (helyi beszer-

⁶ Július 11-én táviratban jelentette Haid alezredes a IV. hadtest parancsnokságának, hogy az 52/6. század és a 8. honvéd huszárezred 7 lovasküldönce 6 óra 30 perckor bevonult Mecsekszabolcsra.

⁷ A pécsi bányászok, okulva a korábbi tapasztalatokból, nem elégedtek meg a bányaigazgatóság üres ígéreteivel, hanem állhatatosan ragaszkodtak a bérminimum megállapításához és a többi bérköveteléshez, hogy valamelyest javítsanak nyomorúságos helyzetükön. Az igazgatóság ígéretesekkel, ravaszkodásokkal, fenyegetésekkel és minden más eszközzel igyekezett megbontani a bányászok egységét.

zessel) igen jó. A csapatok állapota és külső formája, valamint az egészségügyi helyzete jó.

Mint éppen tudomásomra jutott, Komlón hasonlóképpen kitört a sztrájk (200 munkással).⁸

Haid alezredes

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{23-18}$ 8036.
Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

6

Mecsekszabolcs, 1905. július 10.

Haid alezredesnek, a mecsekszabolcsi karhatalmi különítmény parancsnokának jelentése a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságához a sztrájkoló bányamunkások és a budapesti bányakapitányság közötti tárgyalások eredménytelenségéről és a munkásoknak átnyújtott ultimátumról.

E. N° 3

Jelentem, hogy a nekem alárendelt Mecsekszabolcs, Somogy és Vasas állomásokon a sztrájkolók a rendet semmilyen módon sem háborították meg.

A Szabolcs, Somogy és Vasason elhelyezett és általam ellenőrzött századok felhasználását a mellékelt vázlatok mutatják.

Ma délelőtt kezdődtek meg a tárgyalások⁹ a sztrájkolókkal a budapesti magyar királyi bányakapitányság vezetésével, és mivel megegyezésre nem került sor, a hatóság ultimátumot nyújtott át a sztrájkolóknak,¹⁰ hogy e hó 13-án reggel 6 óraker vagy délután 2 óraker fel kell venniük a munkát, ellenkező esetben a társaság felmondás nélkül elbocsátja őket, és a telep lakóinak el kell hagyniuk a lakásaikat.

⁸ A pécsi bányászok hősi harcának példájára az Engel Adolf és Fiai cég tulajdonában levő komlói bányában is kitört a sztrájk, mely július 12-én — a bányászok követeléseinek egy részének teljesítésével — befejeződött.

⁹ Július 10-re végtárgyalást tűztek ki az illetékes hatóságok. A bányászok érdekeit egy 40 főből álló bizalmi csoport képviselte ezen a tárgyaláson.

¹⁰ Az ultimátum szövegét 1000 példányban szétosztották a bányászok között. A kívánt hatást azonban nem érték el a felhívásban foglalt fenyegetésekkel, a bányászok egyhangúan kimondták a sztrájk továbbfolytatását. Egyesek inkább vállalták a kivándorlást külföldre, semhogy tovább dolgozzanak a nyomorúságos fizetésért. A felhívást közli Szekeres József Kenyérért és szabadságért című munkájában és megjelent A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai 3. kötetében. A két szöveg között formai különbségek vannak, ami abból adódik, hogy Szekeres József munkájában a felhívás fogalmazványát közli.

Délután 4 óra 30 perckor a 6. század egy szakasza érkezett ide. Nevezett szakasz a Ferenc József-aknánál készségtelen volt, ahol egy épületben helyezték el.

Mivel a fennálló helyzet miatt a telefonösszeköttetés a meglehetősen távoli Somogy és Vasas állomásokkal megbízhatatlan,¹¹ ezért 6 lovas kiküldését kértem a pécsi állomásparancsnokságtól a fent nevezett helységek közötti összeköttetés megteremtésére.

Haid alezredes

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{29-6}$ 8183.
Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

7

Mecsekszabolcs, 1905. július 12.

Haid alezredes, a mecsekszabolcsi karhatalmi különítmény parancsnoka jelenti a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságának, hogy a sztrájkoló bányamunkások július 13-ra, a kitűzött határidőre, nem veszik fel a munkát.

E. N° 13

Jelentem, hogy Somogy és Vasas állomásokon, valamint helyben, a nyugalmat nem zavarták meg. Holnap, e hó 13-án, mint azt a 3-as számú jelentésemben jelentettem, fel kell venni a munkát, a sztrájkolók azonban — amint az igazgatóságtól halottam — megtagadják a munka felvételét.

Somogy és Vasas állomásokkal és Pécsbányateleppel az összeköttetés telefon és járőrök útján fennáll.

A legénység kedélyállapota jó.

Haid alezredes

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{29-8}$ 8248.
Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

8

Mecsekszabolcs, 1905. július 13.

Haid alezredesnek, a mecsekszabolcsi karhatalmi különítmény parancsnokának helyzetjelentése a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságához.

¹¹ Több ízben előfordult, hogy a bányászok lehallgatták a telefonbeszélgetéseket.

E. N° 15

Vasason, Somogyban és itt nem vették fel a munkát.

Ma délután tárgyalások folytak a munkások képviselői és az igazgatóság között, hogy elbocsátásuk esetén esetleg végkielégítést kapjanak a társládából.¹²

Eddig semmilyen formában sem zavarták meg a nyugalmat.

Az összeköttetés valamennyi állomással fennáll, a legénység egészségi állapota jó.

Haid alezredes

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{29-9}$ 5278.

Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

9

Mecsekszabolcs, 1905. július 15.

Haid alezredes, a mecsekszabolcsi karhatalmi különítmény parancsnoka jelenti a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságának, hogy a sztrájktrórkot kövekkel megdobálták.

E. N° 20

Jelentem, hogy Somogy- és Vasas-bányatelepen, valamint itt, 30 munkás felvette a munkát.

Mikor tegnap itt, Szabolcsban, néhány munkás fel akarta venni a munkát, asszonyok és serdüetlen suhancok kövekkel megdobálták őket. A völgyeknek a csendőrség által történő át-fésülésekor egy ember elővigyázatlanágból szuronnal könnyebb sebesülést szenvedett a lábán.

Egyébként eddig semmilyen esemény nem történt.

Haid alezredes

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{29-12}$ 5376.

Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

¹² A társláda a 15. századból származó intézmény, mely a céllal jött létre, hogy az arra rászorultak támogatásban részesüljenek.

A végkielégítés kifizetése a sztrájk további elhúzódását jelentette volna, ami semmiképpen sem volt az igazgatóság nyérére, azonban nyíltan nem merték megtagadni a kifizetést. Ezért a bányagazgató a kirendelt bányabiztosra hárította a döntést, az pedig a társpénztár választmányára eltalta az ügyet. A társpénztár választmányára határozatot hozott a végkielégítések kifizetésére, ezt a határozatot azonban Pausperli Károly bányakapitány semmisnek nyilvánította.

Mecsekszabolcs, 1905. július 17.

Haid alezredesnek, a mecsekszabolcsi karhatalmi különítmény parancsnokának jelentése a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságához a bányamunkások kilakoltatásáról. A munkásság várható támadása miatt a század erősítést kér.

E. N° 25

A munkások kilakoltatása lakásaikból a szabad ég alá ma reggel 7 órakor megkezdődött, és délelőtt 10 órára befejezést nyert.¹³

A munkások távol vannak, asszonyaik, illetve családjaik a hatósági eljárással szemben nem fejtettek ki ellenállást, sőt a bűrtort az úton szállításra előkészítették.

A 8. honvéd huszárezred fél százada — mely a szállító-kocsikat kikísérte — reggel 6 órakor ért ide, és míg itt várakoztak, járőrként kerültek felhasználásra.

Mecsekszabolcs, Somogy és Vasas állomásokon eddig körülbelül 40 munkás vette fel a munkát máig. Ma senki sem jelentkezett.

A fontos objektumok megszállására és biztosítására szükséges egy-egy szakasz erejű készütség a Ferenc József- és a György-aknánál, őrség a dinamitraktárnál, járőrök az őrségek közötti és a körülfekvő terület összeköttetésének biztosítására. Ama körülmény miatt, hogy az itteni csendőrök már csak 1 tisztből és 24 főből áll, az egyes őrségeket és őrhelyeket meg kellene ma erősíteni, továbbá — mint a közigazgatási és politikai hatóság itteni embereitől tudomásomra jutott — a munkások támadásokat terveznek, ezért kérem a karhatalmi őrséget egy gyalogos századdal megerősíteni. Járőrözéshez és megfelelő erőnek esetleges felhasználásához a környéken, szükséges lenne az őrhelyeket is körülbelül 1/2 lovasszázaddal megerősíteni.

A két század leváltása — megerőltető készütség és őrszolgálat után, mivel az egyes őrségeket és őrhelyeket meg kellett erősíteni — már csak részenként valósítható meg.

¹³ A bányászok kilakoltatását nagy kíméletlenséggel hajtották végre. Nem voltak tekintettel sem az öregekre, sem a betegekre, de még a szülő asszonyokra sem. A hős bányászok kitarását és elszántságát azonban még a kilakoltatás sem törte meg. A környék lakossága azzal fejezte ki együttérzését a bányászokkal, hogy házába, lakásába fogadta őket, és ételmezésükről is gondoskodott.

Az itteni telep munkásai majdnem valamennyien Pécssett és az erdőségekben találhatók.

Holnap kezdődik meg az elbocsátott munkások kilakoltatása Somogyban és Vasason.

A nyugalmat déli 12 óráig sehol sem zavarták meg. A légénység egészségi állapota jó.

Haid alezredes

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11 $\frac{4}{29-22}$ 8285.
Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

11

Pécs, 1905. július 18.

A pécsi katonai állomásparancsnok jelentése a honvédelmi miniszterhez a Mecsekszabolcsra és Pécsbányatelepre kirendelt karhatalom megerősítéséről.

148

áll. par.

A szolgálati szabályzat I. Rész, 510. pontjára:

Jelentem, hogy Pécs szab. kir. város polgármesterének folyó évi 62/el. és Baranya vármegye alispánjának folyó évi 10198. számú sürgős megkereséseire, nemkülönben Léderer Henrik százados tj. és Haid Sándor alezredes karhatalom parancsnokoknak jelentéseire a Pécsbányatelepen és Mecsekszabolcsra volt karhatalmakat megerősítettem; és pedig Pécsbányatelepre egy gyalog, Mecsekszabolcsra egy gyalog és fél lovasszázadot rendelt ki. — Ezen erősítések tegnap délután rendeltetési heyeikre 6 órakor megérkeztek.

A karhatalom ereje Pécsbányatelepen jelenleg 3 gyalog század és egy lovasjárőr Léderer Henrik 52. ezredbeli százados tj. parancsnoksága alatt, Mecsekszabolcsra pedig 5 gyalog és fél lovasszázad Haid Sándor 52. ezredbeli alezredes parancsnoksága alatt, ez utóbbi egy-egy századot Somogy és Vasas községekhez tartozó bányatelepekre különített ki.

A karhatalom megerősítésére azon körülmény szolgált okul, hogy a szolgálatba nem állott mintegy 2000 eddig nyugodtan viselkedő munkás, kiknek a kiszállásolása tegnap vette kezdetét, oly fenyegető magatartást tanúsított a tisztviselőkkel szemben,

hogy attól lehetett tartani, miszerint erőszakhoz nyúlnak, minél fogva a fokozott mértékben veszélyeztetett személy- és vagyonbiztonság — valamint a nagy magán- és közgazdasági bányavagyon épségben tartása nagyobb erő jelenlétét követelte.

Egyúttal jelentem, hogy a karhatalom igénybevétele leg-
alább folyó hó 20-ig, de amennyiben a munkaadó társaság a ki-
válnalmak teljesítését megtagadná, fenti időponton túl is ki fog
terjedni.

H. I. L. Honvéd Főparancsnokság, 1905. 1439/eln.
Egykorú, hiteles másolat.

Balázs tbk.
állomásparancsnok

12

Mecsekszabolcs, 1905. július 20.

*Haid alezredesnek, a mecsekszabolcsi karhatalmi különít-
mény parancsnokának helyzetjelentése a cs. és kir. IV. hadtest
parancsnokságához.*

E. N° 29

A munkások kilakoltatását a politikai hatóság akadálytalanul folytatja. A nyugalmat a munkások részéről sehol nem érte háborítás.

Ma reggel 7 óráig 87 munkás jelentkezett a szolgálat megkezdésére (Somogyban, Vasason és Mecsekszabolcson).

Körülbelül 40—60 munkás csoportban gyülekezik a pécsi úton. A biztosítás megtörtént lovasjárőrök útján.

Az összeköttetés Somogy és Vasas között fennáll.

A legénység egészségi állapota normális.

Haid alezredes

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{29-17}$ 3606.
Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

13

Mecsekszabolcs, 1905. július 22.

*Haid alezredesnek, a mecsekszabolcsi karhatalmi különít-
mény parancsnokának jelentése a cs. és kir. IV. hadtest parancs-
nokságához a kilakoltatást követő hangulatról, a munkába állók
számáról, valamint a különítmény megerősítésének szükségességéről.*

Jelentem, hogy Szabolcs, Somogy és Vasas állomásokon a nyugalmat sehol sem zavarták meg.

Igen izgatott hangulat uralkodik azoknak a munkásoknak a körében, akiket a tegnapi nap folyamán Vasason és Somogyban kilakoltattak, mivel nem akarták felvenni a munkát. Miként tudomásomra jutott, meg is fenyegették azokat a munkásokat, akik 2 nap óta felvették a munkát, úgy, hogy ezek félnek, és az akna elhagyásakor csendőröknek kell őket a lakásukhoz kísérniök. A hivatalnokokat ugyancsak megfenyegették.

Ma leszálltak a bányába:

Szabolcson	30 munkás
Somogyban	3 munkás
Vasason	20 munkás

Összesen 53 munkás, azonban csak néhány új munkás van közöttük.

A sztrájkoló munkások nagyobb részben Pécssett vannak és a környező falvakban vagy erdőségekben.

A pécsi császári és királyi katonai állomásparancsnokság utasítására a császári és királyi IV. hadtest parancsnokságához küldött jelentés egy másolatát tudomásulvétel végett a pécsi állomásparancsnokságnak is meg kell küldeni.

Az e hó 17-én innen elküldött jelentést azért terjesztettem fel, hogy a császári és királyi IV. hadtest parancsnokságát a megerősítés szükségességéről tájékoztassam. Az erősítést a magasabb politikai hatóság már korábban kérte.

A beosztott 5 század felhasználása az irányelvek szerint történik, azonban a nagy kiterjedés miatt feltétlenül szükséges járőrözések végrehajtása.

Ma délelőtt 10 órakor összegyűltek a munkások bizalmi férfiai a telepen; a pécsi polgármester beszédet fog mondani a munkásoknak.¹⁴

A legénység egészségi állapota jó.

Éppen most érkezett telefonértesítés szerint az 52/5. század megérkezett az 52/1. század leváltására.

Haid alezredes

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 ⁴/₂₉₋₁₉ 8754.

Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

¹⁴ Majorossy Imre pécsi polgármestert bízta meg azzal, hogy közvetítsen a bányászok és a bányaelgazgatóság között a megszakított egyezkedő tárgyalások folytatása érdekében. A polgármester arra akarta rávenni a sztrájkbizottságot, hogy fogadják el a fenntartás nélkül az igazgatóság javaslatait és július 24-én kezdjék meg a munkát.

Mecsekszabolcs, 1905. július 23.

Haid alezredes, a mecsekszabolcsi karhatalmi különítmény parancsnoka jelenti a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságának, hogy 24-én Pécssett sztrájkba lépnek a munkások.

E. N° 38

Jelentem, hogy a 3 állomáson rendzavarás nem fordult elő. Ma délelőtt 10 órakor Pécssett nagy, általános munkásgyülekezet volt. A hírek szerint Pécssett holnap valamennyi munkás sztrájkba lép.

A munkások magatartása, mint előzőleg jelentve.

Az összeköttetés fennáll. A legénység egészségi állapota jó.

Haid alezredes

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{29-20}$ 8755.
Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

Budapest, 1905. augusztus 5.

Sélley belügyminisztériumi tanácsos a Pécsre kirendelt katonai karhatalom helyszínen hagyásának meghosszabbítását kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

Szám: 82633/1905

III. a.

A pécsi bányászsztrájk békés kiegyenlítése érdekében tartott tárgyalások sikeres eredményre nem vezetvén, a mozgalom folyton tart,¹⁵ s így közrend és közbiztonság megóvása céljából

¹⁵ Az országos ügyé fejlődött bányászsztrájk kezdett kellemetlenné válni mind a megyei hatóságoknak, mind a kormánynak. Koszits Kamil alispán felszólította a bányai igazgatóságot, hogy a sztrájk befejezése érdekében tegyen nagyobb engedményeket.

Július 31-én békéltető tárgyalások folytak a sztrájkbizottság és a bányai igazgatóság között. Az igazgatóság a bányászok követeléseinek egy részét elfogadta, ezért a sztrájkbizottság 45 tagja közül 23-án a sztrájk befejezését javasolták. A munkásgyűlés azonban nem tartotta kielégítőnek az igazgatóság ígéreteit, és ezért a sztrájk továbbfolytatását határozták el.

A július 31-én felfektetett jegyzőkönyv augusztus 8-át jelölte meg a munkába állás végső napjául, erre azonban csak 17-én került sor, miután az igazgatóság újabb ígéretet tett a bérviszonyok megjavítására.

Az augusztus 1-i gyűlésen azt követelték a bányászok, hogy az igazgatóság százalékban fejezze ki a béremelést.

már kirendelt katonai karhatalom további fenntartása még szükséges legalábbis addig, míg társpénztári követelések érdekében a pénzügyminiszter végérvényesen nem határoz,¹⁶ és ehhez képest további hatósági intézkedések foganatosíthatók lesznek.

Ennek folytán kénytelen vagyok a Hadtestparancsnokságot tiszteletteljesen felkérni, hogy az oda kivezényelt katonai karhatalmi segédleteket további rendelkezésig a helyszínen hagyni méltóztassék.

Megjegyzem, hogy a m. kir. pénzügyminiszter urat fent jelzett határozatának mielőbbi meghozatalára egyidejűleg megke-
restem.

A miniszter meghagyásából:

Dr. Sélley

miniszteri tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11⁴/₃₁₋₆₃ 3331.
Eredeti tisztázat.

16

Pécs, 1905. augusztus 23.

Balás György vezérőrnagy, pécsi állomásparancsnok jelentése a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságának a Mecsekszabolcsra kirendelt karhatalomról.

162. szám.

áll. par.

A szolgálati szabályzat I. rész 510. pontjára:

Jelentem, hogy Baranya vármegye alispánjának folyó hó 22-én kelt 12094. számú sürgős megkeresésére a cs. és kir. 52. gyalogezred további két századát Mecsekszabolcsra kirendeltem, hol most három század van Schláger Károly őrnagy parancsnoksága alatt. Ezen karhatalom különítményeket küld ki Somogy és Vasasba. Helyben jelenleg csak a 19. honvéd gyalogezrednek két póttartalékos százada áll rendelkezésre.

Baranya vármegye alispánjának fenti átirata szerint az ál-

¹⁶ A társpénztár választmánya a végkielégítések kifizetése ügyében a pénzügyminisztériumhoz fordult a bányakapitányság elutasító határozata után. A pénzügyminisztériumban szándékosan hálógatták az ügy elintézését és csak akkor hoztak határozatot a végkielégítés kifizetésére, amikor a sztrájkmozgalom már a végéhez közeledett.

talános helyzet igen fenyegető és az előforduló ellenszegülések többnyire a gépházákba való tömeges behatolásokban és a gépek használaton kívül helyezésének megkísérlésében nyilvánulnak.¹⁷

A karhatalom igénybevétele az alispáni hivatal fenti értesítése szerint előreláthatólag folyó évi szeptember hó 15-ig fog terjedni.¹⁸

Balás tábornok

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{31-55}$ 10033
Eredeti tisztázat.

17

Budapest, 1905. szeptember 4.

Szabó László belügyminiszteri osztálytanácsos egy zászlóalj készenlétben tartását kéri a pécsi munkássztrájk miatt a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságtól.

92718/1905

III. a.

Van szerencsém a hadtestparancsnokságot tisztelettel felkérni, miszerint intézkedni szíveskedjék, hogy a Pécs város területén felmerült munkássztrájk veszedelmes jellegére való tekintettel — a sztrájk tartamára — a cs. és kir. 52. gyalogezred egy zászlóalja Pécssett vissza-, illetve készenlétben tartassék.¹⁹

A miniszter meghagyásából:

Szabó László

miniszteri o. tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{31-64}$ 10388.
Eredeti tisztázat.

*20

¹⁷ A bányai igazgatóság a társaságot ért károkat a sztrájkoló bányászokkal akarta megfizettetni. A jogtalan munkabérlevonások hatására, de különösen annak a hírek elterjedésére, hogy műszakonként 20–30 fillért kíván az igazgatóság levonatni a bérekből a sztrájk tartamára kivezenyelt karhatalom ellátási költségeknek fedezésére, augusztus 22-re kiújult a sztrájk.

A sztrájkolók valóban igyekeztek behatolni a gépházákba és üzemekbe, de nem azért, hogy romboljanak, hanem azzal a céllal, hogy megakadályozzák a sztrájk törők ténykedését.

Az újabb sztrájk hatására az igazgatóság kénytelen volt törölni a jogosulatlan levonásokat, és kiadták az új bérszabályzatot, mely szerint az alapberek általában 20 százalékkal emelkedtek.

¹⁸ A követelések jelentős részének teljesítése után szeptember 2-án valamennyi bányász újból munkába állt.

¹⁹ A IV. hadtest parancsnoksága utasította a pécsi katonai állomásparancsnokságot és az 52. gyalogezredet, hogy a 4. zászlóalj maradjon Pécssett, és ne vegyen részt a gyakorlaton.

²⁰ A csillag alatt közölt dokumentum általános jellegű.

Bécs, 1905. november 29.

Pitreich tábornagy, cs. és kir. hadügyminiszter utasítása a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságához, melyben közli, hogy sztrájkok esetén mikor lehet ipari üzemek számára katonai segítséget adni.

Abteilung 5., N° 2483

Zár alatt tartani.

A közelmúltban felmerült hírek kapcsán, mely szerint nagyobb sztrájkmozgalom várható, néhány helyi politikai hatóság egyes ipari üzemek számára katonai segítség rendelkezésre bocsátása miatt a katonai területi parancsnokságokhoz fordult.

Annak ellenére, hogy az 1889. évi eln. 601. számú rendelet leszögezte, hogy ő császári és királyi felsége a tényleges állományban vagy szabadságon levő legénység ipari szolgálatra, illetőleg a munkabeszüntetések következményeinek felszámolására történő felhasználásának elrendelését határozottan magának tartotta fenn, a katonai területi parancsnokságok egyes esetekben mégis ilyen katonai segítséget biztosítottak az illetékes helyi hatóságoknak, és az állomásparancsnokságokat utasították, hogy szükség esetén legénységet bocsássanak a politikai hatóságok rendelkezésére.

A fent említett legmagasabb parancsra ezért újólal felhívjuk a figyelmet, és a hadtestparancsnokság haladéktalanul utasítsa e vonatkozásban az alája tartozó állomásparancsnokságokat.

Ami sztrájkok esetében a katonai segítség szolgálatba állításának és igénybevételének megengedhetőségét illeti, a birodalmi hadügyminisztérium mindenekelőtt azt szögezi le, hogy a legénységnek magánüzemekben szétszórtan történő szolgálatba állítása általában megengedhetetlen.

Ez állásfoglalást egyrészt a katonai fegyelem fenntartása és a katonai tekintély indokolja, mely utóbbi körülmény e legénység — a sztrájkolók és a felizgatott lakosság részéről minden lehetséges — bántalmazása elkerülhetőségének a feltétele, másrészt pedig — különösen általános sztrájkmozgalmak esetén — az erőnek mindenféle szétforgácsolódását el kell kerülni, mivel tapasztalatok szerint ilyen esetekben — mindenekelőtt nagyobb

helységekben és iparközpontokban — rendzavarásokra kell számítani.

A hadügyminisztérium ezzel szemben — abban az esetben, ha egy általános sztrájkmozgalom minden várakozás ellenére hosszabb ideig elhúzódó méreteket öltene — kényszerítő szükségesség esetén akkor adná a beleegyezését a közlelmezési ipar támogatására, engedélyt az anyagi ellátási segítség teljesítésére, ha nagyobb helységek közlelmezése komoly veszély előtt állana.

E segítség azonban csupán természetbeni élelmiszercikkeknek a saját tartalékkészletből történő átadásából állhat azzal a feltételezéssel, hogy az idejében történő pótlás a közigazgatósági hatóságokkal egyetértőleg biztosítva lesz; továbbá élelmiszercikkek átadásából, melyek a katonai telepek erőltetett üzemeltetésével a csapatok szükségletének biztosítása után feleslegként fennmaradnak; engedélyezhető továbbá a segítség megadása szükség esetén közvágóhidak számára húskimérés céljára, ha a működés az illetékes állami vagy városi hatóságok irányítása vagy felügyelete mellett történik. Végül csupán még abban az esetben biztosítana személyi segítséget a birodalmi hadügyminisztérium, ha világítási telepek és vízművek szükséges mértékben történő üzemeltetése másképpen nem biztosítható.

Alapelvként azonban annak kell érvényesülnie, hogy csupán tényleges legénységet szabad igénybe venni.

E szolgálatba állítás azonban csak akkor engedhető meg, ha az illető üzemek vagy telepek oly mértékben vannak biztosítva, illetőleg katonasággal őrizve, hogy az alkalmazott legénység mindennemű bántalmazása — mint már említettem — megakadályozható.

A birodalmi hadügyminisztériumnak még hangsúlyoznia kell, hogy az említett személyi és anyagi segítség egy tényleges, hosszabb ideig tartó általános sztrájk esetén a fellépő szükségletekhez képest elenyésző. Ez egy olyan körülmény, amelyről mindig fel kell világosítani az ily segítségre igényt tartó közigazgatási hatóságokat, akik a segítség méreteit rendszerint túlbecsülik.

Éppen ilyen időre — mint erre fent már utaltam — annál inkább marad a katonai erők együtt tartása kényszerítő törvény, mivel a mindenoldalú szükségletek miatt egyes helyőrségeknek mások általi megerősítése — mint ahogy ez elszigetelt sztrájkok vagy rendzavarások esetén egyébként megengedhető, és az is volt — lehetetlennek tűnik.

A cs. és kir. belügyminisztérium tájékoztatása szerint azonban a közeljövőben esetleg várható sztrájkmozgalom nem ölt olyan méreteket, amelyek az említett különleges rendszabályok alkalmazását megkövetelnék.

A birodalmi hadügyminisztérium ezért eddig nem talált okot a bekezdésben említett legmagasabb parancs alkalmazására.

Minden esetben azonban — a távolabbi jövőben is — a fentebb adott utasítások zsinórmértékül kell, hogy szolgáljanak, és a közigazgatási hatóságok részéről a hadtestparancsnoksághoz benyújtott igényt ennek szellemében kell megvizsgálni, és beigazolódás esetén döntésre ide előterjeszteni.

E parancsot megkapja valamennyi katonai területi parancsnokság szigorúan titkos szolgálati használatra, továbbá tudomásulvétel végett a cs. és kir. miniszterelnökség, a cs. és kir. honvédelmi és belügyminisztérium, végül a magyar királyi honvédelmi miniszter.

Pitreich tábornoszernagy

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. Prä. 25 $\frac{1}{2}$ 1043.

Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

1906

A budapesti gázgyári munkások sztrájkja

19

Budapest, 1906. március 23.

Az Általános Osztrák-Magyar Légszesztársulat budapesti légszeszgyárak igazgatósága kéri Rózsavölgyi helyettes polgármestert, hogy a gázgyári munkások között kitörendő sztrájk esetére utászokat igényeljen a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától a gázgyárak üzemeltetésének fenntartása céljából.

A légszeszgyári munkások már pár év óta mozgalmat indítottak meg, amelynek kezdetben célja az volt, hogy anyagi helyzetükön segítsenek.

Az igazgatóság ismételten jelét adta annak, hogy a munkások anyagi helyzetét javítsa, s legutóbb 1905. július hó 15-én a magyarországi vas- és fémmunkások központi szövetségének jótállása mellett a munkaidő és munkabér tekintetében írásbeli

megállapodásra jutott a munkásokkal, amely megállapodás szerint a légszuszgyárak igazgatósága a munkásoknak a munkabér felemelése és a munkaidő redukálása tekintetében előterjesztett kívánságait mindenekben teljesítette, viszont a munkások kötelezőleg kijelentették, hogy 1908. július hó 1-ső napjáig, semmiféle új követelést nem támaszthatnak.

Joggal hitte tehát az igazgatóság, hogy a munkásmozgalomnak vége vettetik és helyre áll a közérdek szempontjából anyyira szükséges nyugalom.

Ebbeli feltevésében azonban az igazgatóság csalódott, mert a munkások a folytonos szocialista igazgatások hatása alatt folyton ürügyet kerestek a békés nyugalom megzavarására, ismételten hatalmi kérdést vetettek fel és követelték, hogy a nekik nem tetsző munkások az igazgatóság által eltávolíttassanak. Ily felmerült egyes eseteket sikerült az igazgatóságnak elsimítani.

Most azonban a munkások oly követelésekkel állanak elő, melyeket az igazgatóság semmi esetre sem teljesíthet.

A tényállás röviden a következő:

Mozgalom indult meg a munkások között az iránt, hogy gyári betegsegélyző pénztáruk az általános munkás betegsegélyző pénztárba lépjen be, s eziránt az igazgatóság elé kérelmet is terjesztett; az igazgatóság kijelentette, hogy ennek a kérdésnek az elintézését egészen a munkásokra bizza s abba be nem avatkozik.

E kérdés körül megindult azután a vitatkozás a munkások között s miután a józsefvárosi gyár munkásainak legnagyobb része a gyári betegsegélyző pénztár fenntartása mellett foglal állást, folyó hó 21-én a munkások között a déli munkaszünet alatt éles összekoccanás történt, s ebből kifolyólag a józsefvárosi gyár munkásainak bizalmi férfiai a ./. alatt idecsatolt jegyzőkönyv szerint azt követelik az igazgatóságtól, hogy Crinkovszky helyettes gyármester, Steidl felügyelő és Csizmadia Kovács a munkából azonnal elbocsátassék, s miután ez azonnal meg nem történt, a józsefvárosi és ferencvárosi gyárunkban is már folyó hó 22-én passzív rezisztenciába állottak és előre láthatólag még a mai nap folyamán streikba is lépnek.

Tekintettel arra, hogy az igazgatóság a munkások alaptalan kérelmét semmi szín alatt sem teljesítheti, ugyanezért figyelemmel arra, hogy a gázgyárakban kitörő sztrájk a Székesfőváros vitalis közérdekeit sérti; s tekintettel arra, hogy a streik kitörése esetén kellő munkásokat nem kaphatunk, azon tiszteletteljes kéréssel járulunk Nagyságodhoz, kegyeskedjék a cs. és kir.

hadtestparancsnokságot sürgősen megkeresni aziránt, hogy a légszeszgyárakban kitörendő streik esetén a gyári üzem folytatására, éspedig:

a józsefvárosi légszeszgyárba	100
a ferencvárosi I. sz. gyárba	100
a ferencvárosi II. sz. gyárba	100 és
a budai gyárba	30 cs. és kir.

közös hadseregbeli utász katonát a nappali és éjjeli munkára, és ezenfelül az egyes gyárak őrizetére egy-egy század gyalogkatonaságot kirendelni.

A kirendelendő katonaság ellátásáról készséggel fogunk gondoskodni.²¹

Olvashatatlan aláírás

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. II $\frac{5}{4}$
Eredeti tiszttzat.

20

Budapest, 1906. március 24.

Boda Dezső rendőrfőkapitány katonai karhatalom készenlétbe helyezését kéri március 26-ra a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

459. sz.

fk. eln. 1906.

Vonatkozással a folyó hó 23-án M. A. N° 2592 átiratára — amint ezt már ma délután 4 óraker telefon útján is volt szerencsém közölni — a légszeszgyárak munkásainak strike-mozgalma hétfőig, e hó 26-áig felfüggesztetett. A munkások ugyanis kijelentették, hogy hétfőn estig a munkát folytatják s a strike ügyében a jelzett napon esti 7 óraker fognak véglegesen határozni.

Tisztelettel ez iránt van szerencsém tehát a tekintetes Hadtestparancsnokságot felkérni, hogy a mai napon megszüntetett

²¹ A gázgyár igazgatóságának kérelmét Rózsavölgyi helyettes polgármester még az nap eredetiben továbbította a IV. hadtest parancsnokságához, mely sürgősen intézkedett a kért karhatalom kivezénylésére.

katonai karhatalmat, éspedig olyan számmal, mint az a fent hivatkozott becses átiratában jelezve van, hétfőn esti 6 órára ismét készenlétbe helyezni méltóztassék.

Boda Dezső
főkapitány²²

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11 $\frac{4}{4-2}$ 2609.
Eredeti tisztaátzat.

21

Budapest, 1906. július 2.

Boda Dezső rendőrfőkapitány értesíti a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságát, hogy sztrájkba léptek a Tisza Kálmán téri gázgyár munkásai és a fővárosi lámpagyújtogatók. Utászok és karhatalmi alakulatok kirendelését kéri.

Tisztelettel értesítem a tekintetes Parancsnokságot, hogy a budapesti légszeszgyárak Tisza Kálmán téri központi telepén alkalmazott munkások ma esti 6 órakor a munkát abbahagyva, sztrájkba léptek. Ugyancsak sztrájkba léptek az összes fővárosi lámpagyújtogatók is.

A már telefon útján előterjesztett kérésemet írásban is megismételve azzal a kérelemmel fordulok a tekintetes Hadtest Parancsnoksághoz, miszerint ezen sztrájkoló munkások pótlására:

1. a Tisza Kálmán téri légszeszgyárba 100 utászt (pionir) munkásruhában munkára, egy század gyalogságot (80 ember) fegyverzettel a gyár őrizésére;

2. a Központi Városház (Károly körút) udvarára 300 utászt vagy gyalogost munkásruhában a lámpagyújtói teendők ellátására esti 8 órára kirendelni szíveskedjék.

Jelzem továbbá előre, miszerint ez a sztrájkmozgalom valószínűleg ki fog terjedni a légszeszgyárak többi telepére is. Az ott levő munkások pótlására szükségünk lesz még 220 utászra (pionir) és 3 század (240 ember) gyalogosra. Amennyiben a sztrájkmozgalom a többi gyártelepekre kiterjedne, az előző pontban jelzett katonai erő kirendelését telefon útján fogom kérni.

Boda Dezső
főkapitány

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11 $\frac{5}{5-1}$ 5238.
Eredeti tisztaátzat.

²² 1892-ben rendőrkapitánnyá nevezték ki, majd 1902-ben a főkapitányság közigazgatási osztályának a vezetését vette át. 1906-ban Rudnay helyébe rendőrfőkapitánnyá nevezték ki. Főképpen munkásellenességével vált hírhedtté.

Budapest, 1906. július 3.

Szabó László belügyminiszteri tanácsos 500 hidász és 2 gyalogezred Pestre vezénylését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától a közvilágítás fenntartása és a gázgyári épületek megvédése céljából.

5385. szám.

Eln.

Igen sürgős.

A székesfővárosi államrendőrség főkapitányának jelentése szerint a budapesti gázgyári munkások a mai napon általános sztrájkba léptek.

Ennek következtében, miután a székesfővárosban levő helyőrség csapatainak, valamint a rendőrségnek igénybevétele sem nyújt kellő biztosítékot a közvilágításnak fenntartására — a gázgyári épületeknek és az általános rendnek és biztonságnak megvédése szempontjából tisztelettel kérem a t. hadtestparancsnokságot, hogy a jelzett célból 500 hidász (Pioniere) katonát és két teljes gyalogezredet azonnal Budapestre rendelni szíveskedjék.²³

A hatósági intézkedéseket a székesfővárosi államrendőrség főkapitánya fogja vezetni.

A minister meghagyásából:

Szabó László
ministeri tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11 $\frac{5}{5-3}$ 6273.
Eredeti tiszttázat.

Budapest, 1906. július 3.

Boda Dezső rendőrfőkapitány karhatalom kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától a sztrájkőrök megvédésére.

²³ A IV. hadtest parancsnoksága táviratilag Budapestre rendelte Piliscsabáról a 3. bosnyák ezredet. További erősítést a bécsi hadügyminisztériumtól kértek.

fk. I. 1906.

A budapesti légszeszgyárak munkásai f. hó 2-án sztrájkba léptek és ez idő szerint alig van kilátás arra, hogy a munkát mai napon ismét felvegyék. Miután tartanunk kell attól, hogy a szünetelő munkások a dolgozni akarókat ebben erőszakkal fogják megakadályozni és esetleg nagyobb rendezavarások is várhatók, tisztelettel megkeresem a tek. hadtestparancsnokságot, hogy a rendőrség támogatására karhatalmi segédlet gyanánt ma délután 6 órára kivezényelni szíveskedjék:

1. 1 zászlóalj gyalogságot a Mária Terézia laktanyába,
2. 1 zászlóalj gyalogságot a Nádor utcai Károly főherceg laktanyába;
3. 2 század gyalogságot a törzskari épületbe.
4. Az egész huszár ezredet a Ferencz József lovassági laktanyába.

Az első számú készenlét igénybevételére Peregriny Sándor ker. kapitányt, a második számúnak igénybevételére Gyalókey Lajos r. tanácsost, a harmadik számúnak Jeszenszky Gellért ker. kapitányt, a negyedik számú készenlétnek igénybevételére Szirmay Andor és dr. Scheff László r. tanácsosokat hatalmaztam fel, kiket e célra megfelelő nyílt rendelettel láttam el.

Boda főkapitány

H. 4. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11 $\frac{5}{5-2}$

A budapesti Gizella gőzmalom munkásainak sztrájkja

24

Budapest, 1906. július 26.

Boda Dezső rendőrfőkapitány 2 fűtő és 4 gépész kivezénylését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától, mivel a Gizella gőzmalom munkásai sztrájkba léptek.

fk. 1906.

A Gizella gőzmalom (IX. ker. Soroksári út 82. sz.) munkásai folyó hó 23-án strájkba léptek — a strájkolókhöz csatlakoztak a gépmunkások is és így a szivattyú és dinamógép körüli teendők sem láthatók el.

Miután tűzrendészeti érdekből szükséges, hogy a dinamógép s különösen a gőzszivattyú állandó működésben legyen, van szerencsém tisztelettel megkeresni a nagytekintetű Hadtestparancsnokságot, hogy az említett malomba a gőzszivattyú és a dinamógép kezelésére 2 vizsgázott fűtőt és négy gépmunkást a malom költségére azonnal kivezényelteni sziveskedjék.²⁴

Fogadja a nagytekintetű Hadtestparancsnokság kiváló tisztelem őszinte kifejezését.

Boda Dezső főkapitány

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11⁵/₆ 7094. res.

Eredeti tiszttázat.

A fővárosi villamosvasutak dolgozóinak sztrájkja

25

Budapest, 1906. október [25].²⁵

Boda Dezső rendőrfőkapitány katonai karhatalmi alakulatok kivezénylését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától a villamosvasutak munkásai sztrájkjának elfojtására.

34788. sz.

fk. I. 1906.

A villamos közúti vasutak alkalmazottjai mai napon a székesfőváros egész területén beszüntették a munkát.²⁶ Ez a munkaszünet már a mai napon is a közrendnek nagymérvű megzavarását vonta maga után, amennyiben a strájkoló alkalmazottak

²⁴ A kért munkások kivezényléséhez nem járult hozzá a hadtestparancsnokság.

²⁵ A keltezés napja nem szerepel az iraton, csupán a 26-i vettemzés ideje található rajta.

²⁶ Körülbelül 7000 ember hagyta abba a munkát a türehtetlen munkaidő- és bérvizonyok miatt. A 10 tagú sztrájkbizottságnak egyik vezetője volt Landler Jenő.

és az utcai csöcselék a forgalmat sok helyen erőszakkal megakadályozták.²⁷

Miután a jelenleg több szakmában folyó strájkokkal kapcsolatos teendők, azonkívül a közelnapokban végbement Rákóczi ünnepély²⁸ a rendőrséget annyira igénybe veszik, hogy a maga erejéből ezen strájk nyomában járó és előreláthatólag nagyobb mérvű rendezavarást elfojtani és a fővárosra nézve oly nagy fontosságú közúti vasúti forgalom biztonságát megvédeni nem képes, tisztelettel megkeresem a tekintetes Hadtestparancsnokságot, hogy f. hó 26. du. 2 órától további rendelkezésig karhatalmi segédlet gyanánt katonai csapatokat kivezényelni szíveskedjék.

A katonai csapatok lehetőleg 1—1 tiszt vezénylete mellett 20—25 főnyi szakaszokban a következő közúti telepekre vezénylendők ki:

A) A közúti villamos vasutaknál:

I. A Pálffy téri; II. kelenföldi; III. szépilonai; IV. Damjanich utcai; V. közvágóhídi; VI. kőbányai és VII. újpesti villamos vasúti telepekre.

B) A Budapest—Újpest—Rákospalotai vasútnál I. csupán az angyalföldi telepre.

C) A városi villamos vasutaknál:

I. A Kertész utcai; II. ferencvárosi; III. Aréna úti és IV. a Baross utcai villamos telepre.

Ezen csapatok, amelyeknek feladatát az képezendi, hogy a telepeket és azok személyzetét bármiféle támadás ellen megvédelmezzék — további rendelkezésig éjjel-nappali szolgálatra volnának kivezénylendők.²⁹

Boda Dezső
főkapitány

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11⁵/₇ 10943.

Eredeti tiszttzat.

26

Budapest, 1906. október 28.

Filipesko századosnak, az Aréna úti katonai karhatalmi alakulat parancsnokának jelentése a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságához a villamosvasúti sztrájkról.

²⁷ A közönség oly módon fejezte ki rokonszenvét a sztrájkolókkal szemben, hogy a sztrájkőrök által vezetett kocsikat összetörték, a vezetőket pedig megverték.

²⁸ Rákóczi temetéséről van szó.

²⁹ 12 század katonaságot vezényelt ki a IV. hadtest parancsnoksága a fel-tüntetett helyekre.

Jelentem, hogy a kocsiszínbén a helyzet 26-án délután a következőképpen alakult:

Valamennyi kocsi bevonták, közülük 6 (hat)-nak az ablakai be voltak törve. A nem sztrájkoló személyzet izgatott állapotban egy csoportban az udvaron állt. A pályaudvar előtt körülbelül 200 kíváncsiskodó volt.

Az otllevő rendőrfogalmazót sem teljhatalommal, sem pedig a személyére vonatkozó miheztartási utasításokkal nem látták el.

Egy szakasszal megérkezve a villamos kocsiszínbé a 3 elülső kaput bezártuk, és mindegyiket őrséggel láttuk el. Hasonlóképpen elláttuk az elülső kapuktól körülbelül 300 lépés távolságban levő hátsó kaput is 1 altisztból és 4 gyalogosból álló őrséggel.

A szakaszok leváltása 4 óránként történt.

Miután az őrhelyek elfoglalása megtörtént, a kíváncsiskodókat szétszórtuk, és a kapuknál levő őrségek parancsot kaptak, hogy minden kíváncsiskodót, aki meg akar állni, utasítsanak útjának folytatására; ily módon sikerült megakadályozni a pályaudvar előtt a gyülekezést.

A sztrájkolóknak az volt a szándékuk, hogy e hó 27-én reggel 6 órakor megakadályozzák a kocsik kimenetelét a kocsiszínből, és tüntető felvonulást rendezzenek, ezért még egy második szakaszt vontam ide.

Mikor a városi erdőcskében levő sztrájkolók tudomást szereztek a megerősítésről, miután a tüntetéshez már megalakultak, visszamentek a Zöld Vadász elnevezésű sztrájkanyára.

E hó 27-én esti 6 óráig, mely időpontban a parancsnokságot Telzer Vince századosnak átadtam, semmilyen különleges események nem történtek.

Filipesko százados

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11⁵/₇₋₁₀ 11151.
Eredeti tisztazat. Fordítás németből.

27

Budapest, 1906. október 30.

Boda Dezső rendőrfőkapitány karhatalom kivezénylését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokától a sztrájkoló villamosvasúti dolgozók sztrájkanyájának feloszlatására.

fk. I. 1906.

A közúti vasúti alkalmazottak munkaszünete, amely már hat nap óta tart, a közrendnek folytonos és egyre fokozódó megzavarását vonja maga után.

Hivatalosan megállapítván az a körülmény, hogy ezen rendzavarások, amelyek a közúti vasúti forgalom erőszakos megakadályozásában és idegen vagyron szándékos rongálásában nyilvánulnak, nagyrészt a sztrájkoló alkalmazottak táborából indulnak ki és ezeket többnyire maguk a sztrájkoló alkalmazottak, vagy az általuk felizgatott utcai csőcselék követik el: a közrend és közbiztonság megvédése, illetőleg a már tűrhetetlenné váló rendzavarások megszüntetése céljából a sztrájkjtanya feloszlátását határoztam el.³⁰

A feloszlátást holnap, azaz e hó 31-én reggel 1/27 órakor fogom foganatosíttatni és ennek véghezvitelével Markovich Ince rendőrtanácsost bíztam meg.

Megkeresem ez okból a tekintetes Hadtestparancsnokságot, hogy a feloszlátáshoz kivezénylendő rendőri karhatalom kiegészítésére és támogatására e hó 31-én reggeli 1/27 órára a Hermina úti rendőrlaktanya elé (VI. kerület, Hermina út 65. szám) egy század huszárt kivezényelni szíveskedjék.

Boda Dezső
főkapitány.

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 1 $\frac{5}{7}$ -7/11104.

28

Budapest, 1906. november 2.

Boda Dezső rendőrfőkapitány értesíti a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságát, hogy a villamosvasúti dolgozók sztrájkja befejeződött, ezért a katonai kirendeltségek bevonhatók. Egyúttal köszönetet mond a karhatalom kivezényléséért.

³⁰ A sztrájkjtanya feloszlátásával nem érték el a kívánt célt, a munkásoknak csak egy kis töredéke jelentkezett szolgálatra, de munkába ezek sem álltak.

fk. I. 1906.

Tisztelettel értesítem a tekintetes Hadtestparancsnokságot, hogy a villamos vasúti alkalmazottak legnagyobb része ismét munkába állott és így a sztrájk befejezettnek tekinthető.³¹ Ennek folytán a közlekedési vállalatok forgalmi és áramfejlesztő telepeinek további őrizet alatt tartása feleslegessé válván, az összes katonai kirendeltségek f. hó 3-án szombaton délben bevonhatók.

Ezt azon megkereséssel közlöm a tek. Hadtestparancsnoksággal, hogy a kivezényelt csapatok után felszámítandó élelmezési vagy egyéb díjak kimutatását e hivatalhoz küldeni szíveskedjék, mert jelen esetben ezen díjakat a főkapitányság fogja kiegyenlíteni.

Ez alkalommal még őszinte köszönetemnek kell kifejezést adnom a tekintetes Hadtestparancsnokságnak lekötelező előzőkenységéért, amellyel most is, mint minden hasonló esetben a rendőrséget nehéz hivatásának teljesítésében készségesen támogatni kegyes volt.

Csakis ezen előzékeny közreműködésnek köszönhető, hogy ezen nagyarányú sztrájkmozgalom, mely a közrendet és a székesfőváros legfontosabb közérdekét: a nyilvános közlekedést annyira veszélyeztette, — néhány nap alatt és nagyobb arányú összeütközések kikerülésével megszüntethető volt.

Tisztelettel kérem a tekintetes Hadtestparancsnokságot, hogy köszönetemet és őszinte elismerésemet a kivezényelve volt csapatok parancsnokságával is közölni szíveskedjék.

Boda Dezső
főkapitány

H. I. L. AN. Hadtest, 1906. M. A. 11 $\frac{5}{7-12}$ 11259.
Eredeti tiszttázat.

³¹ Az új munkarendben szabályozták az átlagos napi munkaidőt és az ezen felüli túlóradíjak kifizetését, majd később ígéretet tettek arra is, hogy a „bujtogatók” és a rendőri eljárás alatt állók kivételével valamennyi alkalmazottjukat visszavesszük.

A jelentkezőknek viszont nyilatkozatot kellett aláírniok, hogy semmilyen szervezetnek és egyesületnek nem lesznek tagjai.

1907

Vasúti dolgozók sztrájkja

29

[Bécs, 1907]³²

A magyar kereskedelemügyi miniszter kéri a cs. és kir. hadügyminisztert, hogy a magyar államvasutak igazgatósága a vasúti munkások sztrájkja esetén a területileg illetékes cs. és kir. hadtest parancsnokságához fordulhasson katonai munkások igénybevétele céljából.

Abteilung 5. No. 294 res. 1907.

Abschrift

der Übersetzung der Note des k. ung. Handelsministers Nro. 955 113/VI vom 6. Februar 1907 an den gemeinsamen Kriegsmminister.³³

Die allgemein bekannte Lohnkämpfe, welche unter den Industriearbeitern wüthen, greifen in der neuesten Zeit auch unter den Eisenbahnbetriebsarbeitern um sich.

Diese Arbeiter bieten vermöge ihrer geringeren Intelligenz ein geeignetes Feld für die Wühler und Agitatoren. Die irreführten Eisenbahnarbeiter stellen infolgedessen bezüglich Aufbesserung ihrer materiellen Lage solche Anforderungen, die nicht erfüllbar sind.

Es sind schon bisher in einzelnen Etationen der k. ung. Staatsbahnen Fälle vorgekommen, wo die Magazinsarbeiter, obwohl ihre Forderungen innerhalb den Grenzen der Möglichkeit erfüllt wurden, die Arbeit eingestellt haben, weil ihre übertriebenen Wünsche nicht zur Geltung gelangten.

Dort, wo die Möglichkeit geboten war, dass die Eisenbahndirektion neue Arbeiter aufnehmen konnte, verursachte es keine

³² A keltezés nincs feltüntetve az iraton.

³³ A kereskedelemügyi minisztérium 1899 utáni anyaga a második világháború során elpusztult, ezért nem tudjuk közölni a dokumentum eredeti magyar szövegét, csupán annak fordítását tudjuk adni a német szöveg után.

grösseren Schwierigkeiten, die Arbeit wieder fortzusetzen und kehrten auch die streikenden Arbeiter bald zurück und nahmen die Arbeit wieder auf.

In manchen Gegenden kann man selbst mit grösseren materiellen Opfern die Arbeiter nicht ersetzen, weil infolge der starken Auswanderung es an Arbeitskräften mangelt.

In solchen Stationen kann der Streik der Eisenbahnmagazinsarbeiter eine Verkehrsstockung verursachen, von welcher sodann sowohl die Zivil — als auch die Militärtransportgüter betroffen wären.

Die Didektion der k. ung. Staatsbahnen hat alle ihr zu Gebote stehenden Mittel erschöpft, um derartigen Konsequenzen vorzubeugen.

Sie muss aber auch mit dem Faktor rechnen, dass dem Arbeitermangel in den Gegenden, wo sich die Auswanderung besonders fühlbar macht, und dem Zusammenhalten unter den Arbeitern gegenüber ihre Massnahmen wirkungslos bleiben, falls sie nicht seitens jener Behörden, die über Arbeitskräfte verfügen, unterstützt wird.

Demzufolge hat sich die genannte Direktion mit der Bitte anher gewendet, ich möge bei EURER EXZELLENZ erwirken, dass sie sich im Falle eines Streikes der Eisenbahnarbeiter, wenn sich die Anspruchnahme militärischer Arbeitskräfte als notwendig erweist, an das kompetente k. u. k. Korpskommando um Aushilfe wenden kann, und in solchen Fällen Mannschaft zur Verfügung gestellt werde, die ihrer bürgerlichen Beschäftigung nach Landleute sind, bzw. verwandten Berufskategorien angehören (Tagelöhner etc.) u. zw. in der erforderlichen, bzw. zulässigen Zahl, um bei Magazins- und sonstigen Arbeiten verwendet zu werden.

Die Direktion der k. ung. Staatsbahnen würde diese Mannschaft bei einer Arbeitszeit von 7^h früh bis 7^h abends (inklusive der Menagierzeit) mit dem für die betreffende Station bestimmten Taglohne (minimum 2 K) entlohnen.

Selbstredend würde die Bahn nur insoferne und solange auf diese militärische Aushilfe reflektieren, bis der Bedarf an Arbeitskräften im normalen Wege aufgebracht werden kann.

Nachdem ich meinerseits dieses Ansuchen der k. ung. Staatsbahnen auch für vollkommen begründet erachte, und es ganz ausser Zweifel steht, dass der ungestörte Eisenbahnbetrieb unbedingt gesichert sein muss, und die dawider obwaltenden Schwierigkeiten, die aus den zur Zeit bestehenden Arbeiter-

verhältnissen entstammen, eventuell auch durch ausserordentliche Massnahmen beseitigt werden müssen, erlaube ich mir EURE EXZELLENZ höflichst zu ersuchen, die vorerwähnte Bitte der k. ung. Staatsbahnen, mit Rücksicht auf die wichtigen Verkehrsinteressen, welche hier am Spiele stehen, zu berücksichtigen, und die durch den Streik der Eisenbahnarbeiter hervorgerufenen Verkehrsstörungen jenen Fällen gleichzuhalten, in welchen den Eisenbahnen zur Behebung der störenden Einflüsse auf ihr Ansuchen militärische Arbeitskraft zur Verfügung gestellt und hiedurch Hilfe geboten wurde.

Ich ersuche, mich von der geneigten Entschliessung und dem Verfügteten verständigen zu wollen.³⁴

H. I. L. IV. Hadtest, 1907. Präs. ? $\frac{1}{2}$
Egykorú másolat.

A magyar kereskedelemügyi miniszter 955113/VI. számú, 1907. február 6-án a közös hadügyminiszterhez intézett jegyzékének fordítása.

* * *

Az általában ismert bérharcok, melyek az ipari munkások között dúlnak, az utóbbi időkben a vasúti munkások között is elharapódtak.

Ezek a munkások csekély intelligenciájuk miatt alkalmas területül szolgálnak az izgatóknak és agitátoroknak.

A megtévesztett vasúti munkások ennek következtében oly követelésekkel lépnek fel anyagi helyzetük megjavítása érdekében, melyek nem teljesíthetők.

A Magyar Királyi Államvasutak egyes állomásain már előfordult, hogy a raktári munkások, — bár követeléseik a lehetőség határain belül teljesítést nyertek — beszüntették a munkát, mivel túlzott kívánságaik nem valósultak meg.

Ott, ahol alkalom adódott arra, hogy a vasútigazgatóság új munkásokat vegyen fel, nem okozott nagyobb nehézségeket a munka további folytatása, és a sztrájkoló munkások csakhamar visszatértek és újból felvették a munkát.

Némely vidéken még a legnagyobb anyagi áldozatokkal sem

³⁴ Az irat egyedülálló, valószínűleg tudomásulvétel és intézkedések megtétele céljából küldte meg a közös hadügyminisztérium. Fentemlített ok miatt sem a közös hadügyminisztérium, sem a IV. hadtest állásfoglalását és intézkedését nem ismerjük.

lehet pótolni a munkásokat, mivel az erős kivándorlás miatt munkaerőhiány van.

Ilyen állomásokon a vasúti raktári munkások sztrájkja a forgalom megakadását idézheti elő, ami azután mind a polgári-, mind a katonai szállítmányokat érinti.

A Magyar Királyi Államvasutak igazgatósága minden rendelkezésére álló eszközt kimerített ilyen jellegű következmények megelőzésére.

Azzal a tényezővel is számolnia kell azonban, hogy azoknak a vidékeknek a munkaerőhiányával, — ahol a kivándorlás különösen érezhető — és a munkások közötti összetartással szembeni rendelkezések hatástalanok maradnak, ha nem támogatják azok a hatóságok, amelyek munkaerővel rendelkeznek.

Ezért a nevezett igazgatóság azzal a kérelemmel fordult ide, érzem el nagyméltóságodnál, hogy a vasúti munkások sztrájkja esetén, — ha katonai munkaerők igénybevétele szükségesnek mutatkozik — az illetékes cs. és kir. hadtestparancsnoksághoz fordulhasson, és ily esetekben olyan legénységet bocsássonak rendelkezésére, akik polgári foglalkozásukat tekintve földművesek, illetőleg rokon foglalkozási ágakhoz tartoznak (napszámos stb.), és pedig a szükséges, illetőleg megengedhető számban, raktári és más munkára való felhasználás céljából.

A Magyar Királyi Államvasutak igazgatósága e legénységet reggel 7 órától esti 7 óráig terjedő munkaidő mellett) beleértve az étkezési időt) az illető állomás számára meghatározott napszámmal díjazza.

Természetesen csak akkor és addig tartana a vasút igényt erre a katonai segítségre, míg a munkaerőszükséglet normális úton ki nem elégíthető.

Mivel a Magyar Királyi Államvasutak kérelmét teljesen indokoltnak tartom, és minden kétségen kívül áll, hogy a zavaros vasúti forgalmat feltétlenül biztosítani kell, és az ezt gátló fennálló akadályok, — melyek a jelenlegi munkásviszonyokból fakadnak — esetleg rendkívüli intézkedésekkel elháríthatók, ezért bátorkodom nagyméltóságodat udvariasan megkérni, hogy a magyar királyi államvasutak előbb említett kérelmét, — tekintettel az itt kockán forgó közlekedési érdekekre — méltányolja, és tisztázza a vasúti munkások sztrájkja által előidézett forgalmi akadályok azon eseteit, amikor a vasutak kérelmére a zavaró befolyások elhárítása céljából katonai munkaerőt bocsát rendelkezésükre és ezáltal segítséget nyújt.

Kérem, hogy a hozott határozatról és intézkedésről engem értesíteni szíveskedjék.

Budapest, 1907. április 12.

A magyar kir. honvédelmi miniszter ismerteti a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságával a vasutasok esetleges bérmozgalmának megakadályozására kiadott utasításokat.

3881/el. szám.

Szigorúan titkos.

Hivatkozással a cs. és kir. közös hadügyminisztérium folyó évi 2700/Präs. 1907. számú rendeletére, a következő utasítások adatnak ki.

I. Általánosságban

A magyar szent korona országainak területén levő vasutak alkalmazottai esetleges bérmozgalmának megakadályozására a következő rendszabályok vétettek kilátásba:

a) A vasúti szolgálatban álló valamennyi közös hadseregbeli (hadtengerészeti) és honvéd egyén Hirdetménnyel (ki-függesztendő) és Névjegyzékkel tényleges katonai (honvédségi) szolgálatra behívatik és szolgálattételre a vasutaknak átadatik.

b) A bemutatás — nehogy ez által a vasúti forgalom zavartassék — mozgó bemutató parancsnokságok (illetőleg pályaudvarparancsnokságok) által a behívottak alkalmazási helyén történik.

* c) A behívottak katonai egyenruhával el nem láttatnak, hanem katonai mivoltuk jeléül fehér karszalagot kapnak, mely a bal felső karon viselendő.

d) A bemutatottak rendes katonai illetményekben részesülnek.

e) A rend fenntartása, a fegyelem kezelése, valamint a vasúti hatóságok támogatására pályaudvarparancsnokságok és vasúti vonalszakaszparancsnokságok állíttatnak fel.

f) Esetleges mozgalom megakadályozása céljából a fontosabb vasúti pontok katonai karhatalmi osztagokkal megszálltatók.

g) A rendszabályok részletes végrehajtása a hadtestparancsnokságok hatáskörébe tartozik, amely parancsnokságok a terü-

letükön levő honvéd csapatok feletti közvetlen rendelkezési joggal felruháztatnak.

3b

Jekelfalussy
nonvédeimi miniszter

H. I. L. IV. Hadtest, 1907. Prds. 2 $\frac{1}{3}$

Sokszorosított példány.

Október 10-i általános politikai sztrájk és tüntetés

31

Budapest, 1907. szeptember 28.

A magyar királyi honvédelmi miniszter karhatalom kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától az október 10-re tervezett általános munkabeszüntetés alkalmával.

9581. szám
elnöki 1907.

Bizalmas, sajátkezű felbontásra.

A m. kir. kereskedelemügyi miniszter úr a folyó évi október hó 10-ére tüntesképpen rendezendő általános munkabeszüntetésben való részvételtől a m. kir. államvasutak munkásait eltiltotta s egyszersmind a m. kir. pénzügyminiszter urat is megkereste, hogy a fennhatósága alá tartozó állami üzemek munkásaira vonatkozólag hasonló rendelkezést adjon ki.

Mint hogy azonban mindezek mellett előfordulhat, hogy egyes munkahelyeken az állam, vagy egyes magán üzemek dolgozni akaró munkásai a munka beszüntetők részéről terrorizmus és erőszak által munkájukban zavartatni és megakadályoztatni fognak, megkeresem a hadtestparancsnokságot, hogy a dolgozni akaró munkások megvédésére és az esetleg bekövetkező összeütközések és zavargások hathatós elhárítására netán

³⁵ Az ismeretlen okok miatt tintával áthúzott h pont a következőket tartalmazza: „Végül még megjegyeztetik, hogy ezen rendelkezések egyelőre csakis a m. kir. államvasutak alkalmazottainak esetleges bérmozgalmára vonatkoznak és hogy a magánvasutak alkalmazottainak esetleges bérmozgalmánál a hason eljárás értelem szerű alkalmazása külön lesz elrendelve.”

A végrehajtás részleteit tárgyaló 8 pont olyan speciális katonai utasításokat tartalmaz, mint például szolgálati alárendeltség, felszerelés és lőszer, illetékek stb.

elégtelen rendőrségnek (csendőrségnek) szükségessé válható támogatására a nagyobb ipari székhelyeket képező jelentékenyebb városok katonai helyőrségeiből megfelelő karhatalmak készenléte helyezése iránt a szükséges intézkedéseket idejekorán megtegye.

Jelen átiratomat a cs. és kir. 4., 5., 6., 7., 12. és 13. hadtest parancsnokságoknak, továbbá tudomásvétel végett a cs. és kir. közös hadügyminister úrnak, valamint a magy. kir. kereskedelemügyi és pénzügyminister uraknak küldöm meg, tudomásvétel és miheztartás végett pedig valamennyi honvéd kerületi parancsnokságnak is kiadom.

A minister helyett:

Bölgár
államtitkár.

H. I. L. IV. Hadtest, 1907. Präs. 2 $\frac{2}{2}$ 937.
Eredeti tisztázat.

32

Budapest, 1907. október 5.

Boda Dezső rendőrfőkapitány katonai karhatalom kivételét kéri október 9-re és 10-re.

31429. sz.

ík. I. 1907.

A székesfővárosi munkások egy része bejelentette, hogy a képviselőház első ülésének napján, f. hó 10-én beszüntetik a munkát.³⁶

Minthogy tartani lehet attól, hogy ezen napon, midőn a munkások tízezrei összegyülekeznek és tömeges felvonulásokat rendeznek, a féktelen izgatás, a közrend megzavarására, esetleg súlyosabb következményekkel járó bűncselekményre ragadhatja a tömegeket, szükségét látom annak, hogy az esetleg elégtelennek mutatkozó rendőri karhatalom megerősítésére kellő katonai segédletről gondoskodjam.

³⁶ A budapesti összbizalmi testület szeptember 10-én felhívást intézett az ország népéhez, hogy október 10-én, a parlament megnyitásának napján, általános tüntetéssel követelje az általános szavazati jogot.

Erre való tekintettel tisztelettel megkeresem a tekintetes Hadtestparancsnokságot, hogy katonai segédlet gyanánt az alább jelzett helyekre és időre katonai csapatokat kivezényelni, illetőleg készenlétbe rendelni szíveskedjék.

I. Október hó 9-én

A munkaszünet előestéjén várható tüntetésekre való tekintettel szíveskedjék f. hó 9-én d. u. 5 órától kezdve készenlétben tartani:

A Ferenc József lovassági laktanyában 3 század huszárságot.

A főherceg Károly laktanyában, a törzskari épületben és a Mária Terézia laktanyában 2—2 század gyalogságot.

Ezen csapatok készenléti szolgálata előreláthatólag este 9 óráig fog tartani.

A csapatok esetleges igénybevétele iránt magam vagy helyettesem útján fogok olyképp intézkedni, hogy a csapatok igénybevételére általam vagy helyettesem által aláírt nyílt rendelettel meghatalmazott rendőrtisztviselőket fogok megbízni.

II. Október hó 10-én

Ezen napon reggel $\frac{1}{2}$ 6 órára a következő helyekre szíveskedjék katonai csapatokat kivezényelni:

1. A Magyar Államvasutaknak a Kőbányai úton levő északi főműhelyéhez 1 század gyalogságot.

2. A Magyar Államvasutak Istvántelki főműhelyéhez 1 század gyalogságot.

3. A Nyugati pályaudvarhoz tartozó Rákosrendező pályaudvarhoz 1 század gyalogságot.

4. A Budapest-Dunaparti teherpályaudvarhoz 1 század gyalogságot.

5. A Budapest-Józsefvárosi pályaudvarhoz 1 század gyalogságot.

6. A Kőbányai úton levő Magyar Államvasúti Gépgyárhoz 1 század gyalogságot.

7. A VI. ker. Váci úton levő Schlick-féle vasgyár udvarára egy század gyalogságot.

8. A Lipótvárosi pályaudvarhoz 1 század gyalogságot.

Ezen kirendeltségeken kívül szíveskedjék ugyanezen napon reggeli 7 órától kezdve készenlétbe rendelni a következő csapatokat:

1. A főherceg Károly laktanyába: 6 század gyalogságot és 2 század huszárt.
2. A törzslaki épületbe: 2 század gyalogságot, 1 század huszárt.
3. A Mária Terézia laktanyába 6 század gyalogságot.
4. A gróf Forgách laktanyába 4 század gyalogságot.
5. A gróf Hadik laktanyába 2 század gyalogságot.
6. A Főherceg Albrecht laktanyába 2 század gyalogságot.
7. A Ferenc József lovassági laktanyába a még fennmaradó huszár csapatokat.
8. A Honvéd lovassági laktanyába a rendelkezésre álló honvéd lovas csapatokat.³⁷

A főherceg Károly laktanyában reggel 7 órakor Csócsán Jenő ker. kapitány, a törzslaki épületben: Dr. Sándor László ker. kapitány, a Mária Terézia laktanyában: Gegus Dániel ker. kapitány fognak nyílt rendelettel ellátva megjelenni.

Ezen tisztviselők a készenlét egész tartama alatt a megjelölt laktanyákban fognak tartózkodni, hogy szükség esetén a katonai segédletet igénybe vehessék, és a helyszínre vezethessék.

Az 1—8. szám alatt megjelölt kirendeltségek mindegyikéhez szintén 1—1 rendőr tisztviselőt fogok kivezényelni, akik nyílt rendelettel lesznek ellátva. Ugyancsak nyílt rendelettel lesznek ellátva a kerületi kapitányságok vezetői, akik szükség esetén ennek alapján a hozzájuk legközelebb eső laktanya készenlétét fogják igénybe venni.

A nyílt rendelet 1 kitöltetlen példányát szíves megtekintés végett ide csatolva megküldöm.

A kirendeltségek szolgálatának időtartama előreláthatólag este 6—7 óráig, a laktanyai készenlétben levő csapatoké pedig este 9—10 óráig fog tartani.

Amennyiben még egyéb kivezénylések szüksége merülne fel, vagy ezen rendelkezések tekintetében változtatás történne, erről a tek. Hadtestparancsnokságot kellő időben értesíteni fogom.

Boda Dezső
főkapitány.

H. I. L. IV. Hadtest, 1907. Präs. $\frac{2}{2}$ 948.
Eredeti tisztázat.

³⁷ A IV. hadtest parancsnoksága 937/Präs. számú rendelettel 30 cs. és kir. gyalog- és 6 lovasszázdot, azonkívül a honvéd lovassági kaszárnyákban levő alakulatokat — mennyiségi megjelölés nélkül — karhatalmi készütségbe vezényelte.

Budapest, 1907. október 11.

Boda Dezső rendőrfőkapitány köszönetét fejezi ki a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságának az október 10-re kért katonai karhatalom kivezényléséért.

32157. sz.

fk. I. 1907.

F. évi október 7-én kelt 937. sz. nagybecsű átiratára hivatkozva, őszinte köszönetemet nyilvánítom a tek. Hadtestparancsnokság lekötelező előzékenységéért, amelyet a tegnapi napra kért katonai készenlét kirendelésével tanúsítani méltóztatott.

Habár a munkásság higgadt viselkedése folytán a karhatalmi beavatkozás mellőzhető volt, mindazonáltal jelentékenyen megkönnyítette a rendőség feladatát az a tudat, hogy szükség esetén a katonai csapatok készséges segélyére támaszkodhatik.

Midőn a tek. Hadtestparancsnokság megszokott szíves és előzékeny támogatásáért úgy magam, mint a vezetésem alatt álló testület nevében ez alkalommal is köszönetet mondok, tisztelettel kérem a tek. Hadtestparancsnokságot, hogy köszönetemet úgy a tek. Térparancsnoksággal, mint a kivezényelt és készenlétben állott csapatok parancsnokságaival is közölni kegyeskedjék.

Boda Dezső
főkapitány.

H. I. L. IV. Hadtest, 1907. M. A. 11 - $\frac{2}{2}$ - 12 594
Eredeti tisztázat.

ARATÓSZTRÁJKOK

1905

Somogy megye

34

Budapest, 1905. június 8.

A belügyminisztérium katonai karhatalam kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától Hácstelep és Tur községekbe, az aratósztrájkok fékentartására.

III. a.

Somogy vármegye alispánjának felterjesztése folytán, van szerencsém tisztelettel felkérni, hogy a lengyeltóti járás területén izgatás következtében nagymértékben fellépett aratási strikemozgalmak fékentartására, miután a rendelkezésre álló csendőri erő nem elégséges, Hácstelep és Tur községekbe bizonytalan időre egy-egy század gyalogos katonaságnak katonai karhatalmi segédlet gyanánt való kirendelése iránt haladéktalanul intézkedni méltóztassék.³⁸

Van szerencsém egyúttal értesíteni, hogy egyidejűleg intézkedtem az iránt, miképp az említett járás főszolgabírája, illetőleg szolgabírája a helyszínén legyen.

A minister meghagyásából:

Dr. Sélley
ministeri tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{6-10}$ 6650.
Eredeti tisztázat.

35

Budapest, 1905. június 8.

A belügyminisztérium Lengyeltótiba egy század lovasságnak karhatalomként való kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

Szám: 60903/1905.

III. a.

Folyó évi június hó 7-én 60230. szám alatt kelet átíratom kapcsán van szerencsém tisztelettel felkérni, hogy a lengyeltóti járásban a dolgozó mezei munkásokkal szemben fellépő erőszakoskodások megszüntetése céljából, miután újabb jelentés szerint az izgatók kaszákkal felfegyverkezett csapatokban községről községre járnak, és a munkálkodó földműveseket kiverik a me-

³⁸ Svastics Nándor, a lengyeltóti járás főszolgabírája, június 3-án jelentette Somogy megye alispánjának a hácsi és túri aratómunkások munkamegtagadását. A IV. hadtest parancsnoksága 6650 M. A. számmal a 44. gyalogezred egy-egy századát rendelte Kaposvárról a nevezett községekbe.

zökről, Lengyeltótiba egy század lovasságnak karhatalmi segédlet gyanánt való azonnali kirendelése iránt inézkedni méltóztassék.³⁹

A minister meghagyásából:

Dr. Sélley
ministeri tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{6-11}$ 6701.
Eredeti tisztázat.

36

Budapest, 1905. június 22.

A belügyminisztérium Nagyberkibe egy század lovasságnak karhatalomként való kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

Szám: 66079/1905.

III. a.

A Somogy vármegyei Nagyberkiben és vidékén⁴⁰ oly nagy mérvben lépett fel a munkásstrike, hogy ennek elfojtása és a pótmunkások⁴¹ beállítása katonai karhatalmi segédlet nélkül teljesen lehetetlen, miért is felkérem, hogy egy század, lehetőleg nem magyar ajkú és távolabb őrzáratokra is alkalmazható lovasságot Báté vasút állomáson át Nagyberkibe karhatalmi segédletként sürgősen azzal az utasítással kivezényelni szíveskedjék, hogy a karhatalom parancsnoka a helyszínére kirendelt járási főszolgabíróval lépjen érintkezésbe.

A minister meghagyásából:

Dr. Sélley
ministeri tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. $\frac{4}{8}$ 7220.
Eredeti tisztázat.

³⁹ 6701 M. A. számmal egy dzsidásszázadot rendelt Székesfehérvárról Lengyeltótiba a IV. hadtest parancsnoksága.

⁴⁰ Az aratómunkásokon kívül bérharcot indítottak a gazdasági cselédek is. Kadarkúton és Hencsen kezdődött el a cselédsztrájk, majd kiterjedt a környék más helységeire, így Nagyberkire is, és ezek aratómunkásai és gazdasági cselédei is megtagadták a munkát.

⁴¹ A hatóságok a sztrájkoló aratómunkások ellenállásának megtörésére az ország más területeiről hoztak aratókat, akiknek egy része a sztrájkolóktól való félelmében nem mert munkába állni, egy másik része pedig a munkásszolidaritás nagyszerű példáját nyújtotta azzal, hogy nem vállalta el a munkát.

[Városhídvég,] 1905. június 28.

Bernáth főszolgabíró karhatalom kirendelését kéri Városhídvégre a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

2835

Városhídvégen a tegnap már táviratilag kért karhatalomra sürgős szükség van, mert most már a cselédség is megtagadta a szolgálatot. 100 katona, vagy legalább is a Fehérváron készenlétben álló század azonnal jöjjön. Karhatalmat a helyszínen várom.

Bernáth főszolgabíró.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. $\frac{4}{16-2}$ 7439.

Távirat.

38

Budapest, 1905. június 29.

A belügyminisztérium katonai karhatalom kirendelését kéri Acsára a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

Szám: 68778/1905.

III. a.

Felkérem, hogy a Tolna vármegyéből Somogy vármegyébe átözönlő izgatók⁴² megérkezésére, s az itten dolgozó munkások terrorizálásának meggátlására a mai nap estéjére Acsára egy század gyalogost oly utasítással kivezényelni szíveskedjék, hogy a gyalogszázad a közigazgatási tisztviselő kérelmére két részre tagolható legyen.

A karhatalmi segédlet parancsnoka Acsán a reá váró közigazgatási tisztviselővel lépjen érintkezésbe.

A minister meghagyásából:

Dr. Sélley
ministeri tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. $\frac{4}{11-1}$ 7532.

Eredeti tisztázat.

⁴² Egyes megyék sztrájkoló aratómunkásai kapcsolatot igyekeztek teremteni más megyék munkásaival is a sztrájk kiszélesítése érdekében.

A megérkezésére szó valószínűleg helyesen: megfékezésére.

Nágocs, 1905. június 29.

Brodzky Lajos tabi szolgabíró katonai karhatalmat kér a nágocsi katonai karhatalom parancsnokától a Tolna megyéből járása területére behatoló sztrájkolókkal szemben.

2835/Kzg. 1905.

Miután a Tolna megyei sztrájkolók járásom területére behatolnak⁴³ s az itteni gazdaságok különben dolgozó munkásait bujtogatják és fenyegetik, az esetleg bujtogatásra nem hajlandókat magukkal is viszik, a karhatalom igénybe vételét látom szükségesnek. A karhatalom parancsnoka Broczky Lajos tabi tb. főszolgabíróval fog érintkezésbe lépni. A karhatalom igénybevétele előreláthatólag nem mondható, de valószínűleg 4 hétnél tovább nem terjed, mert arra az időre az aratási munkálatok körülbelül befejezést nyernek.

A karhatalom alkalmazási helye Nágocs község, mégis a Nágocson elhelyezett század, miután az idegen törvényhatóság-beli idegenek és sztrájkolók az eddigi tapasztalatok szerint rendszerint Németegres község felől jönnek be a járás területére, szükségesnek tartom, hogy úgy délelőtt mint délután Németegresig, illetve a megye határáig 1—1 erős járórt küldjön ki.

Broczky Lajos tb. főszolgabíró állandóan a járás székhelyén Tabon fog tartózkodni, aki között és a karhatalom parancsnoka között sürgöny összeköttetés lehetséges, miután Nágocs és Tab sürgönyállomás.

Brodczky
tb. főszolgabíró

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{18-7}$
Eredeti tisztazat.

40

Tab, 1905. július 5.

Müller őrnagynak, a tabi karhatalmi különítmény parancsnokának jelentése a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságához a kerület biztosítására tett intézkedésekről és az általános helyzetről.

⁴³ A nágocsi karhatalmi különítmény parancsnokának, Münnich századosnak a IV. hadtest parancsnokságához küldött jelentése szerint 30—150 főből álló csoportok hatoltak át Tolnából Somogyba.

Jelentem, hogy az ezred Tab járási székhelyen alkalmazott öt századának a vezetését átvettem, hogy innen, ahol a főszolgabírói hivatal is található, a század-, illetőleg a körzetparancsnokokat a kerület határánál előforduló eseményekről tájékoztatni tudjam.

A körzetre való felosztásnak és azok egyes századok általi megszállásának szemléltetésére egy vázlatot mellékelek. A politikai hatósággal (főszolgabírói hivatal) történt megbeszélés alapján a következő intézkedések történtek:

1. Általános feladat: minden körzet- (század) parancsnoknak körzete területén azokat a földmunkásokat, akik felvették a munkát, valamint az idegenből ide hozott munkásokat mind a munka alatt, mind pedig az aratási időszak hátralevő idejében minden zaklatástól meg kell védenie.

2. A körzet területén található valamennyi pusztát értesíteni kell, hogy fenyegetés esetén hol található katonai támogatást, és érdekük, hogy sürgős esetben lovasokat küldjenek ki, akik szükség esetén kocsikat visznek a szállítandó legénység számára.

3. Az összeköttetést (már szabályozva van) állandóan fenn kell tartani.

4. A kapott parancs teljesítésére az intézkedés önállósága valamennyi körzet parancsnoka számára biztosítva marad.

Az általános helyzet a következő:

A határos Tolna vármegyében általános földmunkássztrájk tört ki. E sztrájkolók 300—400 főből álló csoportja az utóbbi időben a határ mentén megkísérelte a dolgozó földmunkások erőszakkal történő elkergetését a munkahelyükről, ami különböző helyeken már sikerült is nekik. E támadás oly hatással volt a népre, hogy félelmükben nem merték felvenni a munkát; azonkívül a lakosság egy jelentős része szimpatizál a szomszédos megye sztrájkolóival ezek követeléseit illetően. Itt-tartózkodásunk óta fentemlített fenyegetés csak egyszer fordult elő Nágocson, a sztrájkolókat azonban az ott állomásozó katonaság elkergette, úgyhogy további tettlegességekre nem kerülhetett sor.

Max von Müller őrnagy

Pótlólag jelentem a következőket:

Mivel a 12. század körzetében (Derner főhadnagy) az aratást idegen munkásokkal valósítják meg, ezért a Nagyberényben dolgozó földmunkásokat e század tovább nem védelmezheti. A politikai hatóság sürgősen kérte $\frac{1}{2}$ század odahelyezését.

Miután személyesen meggyőződtem a kikülönítés szükség-

gességéről, az $\frac{1}{2}$ 6. századot Nagyberénybe helyeztem át, míg a fennmaradó $\frac{1}{2}$ 6. század az eddigi szolgálat ellátására Megyeren marad.

Max von Müller őrnagy

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $-\frac{4}{18-11}$ - 7847

Eredeti tisztázat, Fordítás németből

40/a

Tab, 1905. július 4.

Vázlat

a 69. gyalogezred részéről szolgálatba állított karhatalmi századok elhelyezéséről.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{18-11}$

Tolna megye

41

Budapest, 1905. június 25.

A belügyminisztérium Nagykönyiba egy század lovasságoknak karhatalomként való kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

Szám: 67201/1905.

III. a.

A Somogy vármegyében már kitört aratási stricke a szomszéd Tolna vármegyére is kezd kiterjedni.

Felkérem ennél fogva, hogy ennek ellensúlyozására Nagykönyi községbe (Tolna megye) karhatalmi segédletként egy század lovasságot sürgősen kivezényelni szíveskedjék azzal az utasítással, hogy a karhatalmi segédlet parancsnoka a helyszínére kirendelt járási főszolgabíróval lépjen érintkezésbe.

A minister meghagyásából:

Dr. Sélley
ministeri tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $-\frac{4}{9}$ - 7331

Eredeti tisztázat.

Budapest, 1905. június 26.

A belügyminisztérium Martinca- és Csehi-pusztára egy-egy század lovasságnak karhatalomként való kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

67710

Tolna vármegye alispánjától e percben vett távirati jelentése szerint a vármegye területén fellépett aratási strike oly veszélyes jelleget öltött, hogy a katonai karhatalmi segédlet kirendelése iránti kérelme meg nem tagadható, miért is felkérem, hogy a Majsa Miklósvár községhez tartozó Martinca-pusztára és a Szemcse községhez tartozó Csehi-pusztára egy-egy század lehetőleg lovas katonát karhatalmi segédletként sürgősen kirendelni szíveskedjék. Katonaságot közigazgatási tisztviselő helyszínen fogadni fogja.

Belügyminister

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 — $\frac{4}{12}$ — 7371
Távirat.

Budapest, 1905. június 26.

A belügyminisztérium Szakcs és Kocsola községekbe egy-egy század lovasságnak karhatalomként való kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

Ma délután kapott sürgönyök szerint Tolna vármegyében a kiütött aratási strike következtében a helyzet olyan veszélyes, hogy a vármegye indokolt előterjesztése alapján arra kell kérnem, miszerint a Tolna vármegye területére már kirendelni kért karhatalmon kívül még Szakcs és Kocsola községekbe egy-egy század lehetőleg lovasságot legsürgősebben kivezényelni szíveskedjék. Karhatalmi segédletet helyszínen kirendelt közigazgatási tisztviselő fogadja.

Belügyminister

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 — $\frac{4}{13}$ — 7372
Távirat.

Budapest, 1905. június 27.

A belügyminisztérium Tamásiba egy zászlóalj gyalogságnak és Döbrente-pusztára egy század lovasságnak karhatalomként való kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

Szám: ad 67500/1905.

III. a.

Felkérem, hogy a Tolna vármegye területére már kirendelt karhatalmi segédleten felül még, mint az a t. hadtestparancsnokság vezérkari főnökének helyettesével ma délután rövid úton már megállapított — Tamási állomásra, onnan felszádonként leendő szétosztás és a rövid úton már megjelölt helyeken, és pedig Fürged, Koppány-Szántó, Barnahát, Fornád, Keszi, Alsómegyes, Bence, Kecsege és Károlymajoron való elhelyezés végett egy zászlóalj gyalogságot, Döbrente-pusztára pedig egy század lovasságot kivezényelni szíveskedjék.⁴⁴

A minister meghagyásából:

Dr. Sélley

ministeri tanácsos.

H I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 — 10 — 7466

Eredeti tisztázat.

45

Budapest, 1905. június 29.

A Belügyminisztérium Miklósvárra öt század gyalogságnak karhatalomként való kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságától.

Szám: 68790/1905.

III. a.

Tolna vármegye tamási járásban kitört stricke mozgalom veszélyesen terjed⁴⁵ s eddig is már oly fokra hágott, hogy a csendőrség két helyen fegyverét volt kénytelen használni. Te-

⁴⁴ A Tolna megyei sztrájk nagyságára jellemző, hogy 22 század katonaság és 245 csendőr tartózkodott a megye területén.

(Közl.: Mérey Klára A mezőgazdasági munkásság mozgalmái a Dunántúlon 1905—1907-ben című munkája 93. lapján.)

⁴⁵ 1 örbülbelül 10 000 főt tett ki a munkát megtagadók száma a tamási járásban.

kintve, hogy ez okból az ide már kivezényelt katonai karhatalom le nem szállítható, sem máshova el nem dirigálható, tekintve továbbá, hogy a mai napon a tamási járásba nagyobb számú munkás segítő csapat fog megérkezni, kik előreláthatólag veszélyes megtámadásoknak lesznek kitéve: felkérem, hogy a munkás segítő csapat védelmére és elosztásának fedezésére, valamint további védelmére is öt század gyalogságot a tamási miklósvári vasúti állomásra *azonnal* és *okvetlenül* kivezényelni szíveskedjék oly utasítással, hogy a katonai karhatalom parancsnoka a vasúti állomáson levő közigazgatási tisztviselővel azonnal lépjen érintkezésbe, és hogy a katonaság szükség esetén $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ századokra is elosztható legyen.

A minister meghagyásából:

Dr. Sélley
ministeri tanácsos

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 — $\frac{4}{15-3}$ — 7533
Eredeti tiszttázat.

46

Budapest, 1905. július 6.

A cs. és kir. IV. hadtest parancsnoksága annak közlését kéri a belügyminisztériumtól, hogy a Tolna és Somogy megyében levő karhatalmi alakulatok közül melyek nélkülözhetők?

7831 M. A. szám.

Vonatkozással a f. é. június hó 20-án kelt 7107. M. A. számú átiratomra és azon körülményre, hogy a múlt hó elejétől a mai napig még 27 gyalog és 4 lovas század — nagyrészt Tolna és Somogy vármegyékben — karhatalmi szolgálatban áll, van szerencsém megkeresni, miszerint tudatni szíveskedjék, hogy ezen karhatalmi segédletek közül melyiket lehet mint nélkülözhetőt bevonni. — A hadtestparancsnokság ezen indítványozást a katonai kiképzés érdekében már annál inkább is szükségesnek tartja, mivel a karhatalmi segédletek parancsnokainak jelentése szerint az említett vármegyékben — különösen pedig Tamási területén és környékén, ahol jelenleg még 6 század van alkalmazásban — nyugalom uralkodik, és a jelenleg nélkülözhető karhatalmi segédleteknek bevonása után azok szükség esetén újból és idejekorán kirendelhetők.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 — $\frac{4}{30}$ — 7831
Eredeti fogalmazvány.

Veszprém megye

47

Veszprém, 1905. június 27.

Veszprém vármegye alispánja a veszprémi honvéd állomásparancsnokságtól egy század katonaság kirendelését kéri a Sióhidakhoz, hogy megakadályozzák a sztrájkolók átmenetelét Somogy és Tolna megyéből Veszprém megyébe.

10095/1905.

Enyingi járást fenyegető általános arató- és gazdasági munkás sztrájk kitörésének lehető meggátlása céljából kérem egy század katonaság (120 ember) azonnali kirendelését.⁴⁶

Enyingi járás főszolgabírája jutasi állomáson a katonaság részére külön vonatról gondoskodott, mely a katonaságot azonnal a mezőkomáromi vasútállomásra fogja szállítani, honnan azok kocsin, vagy esetleg gyalog fognak a Sió folyón levő hidakhoz kivonulni, hol első feladatuk lesz a Somogy és Tolna megye felől közeledő strájkoló munkásoknak Veszprém vármegye területére való átjövetelét megakadályozni.

Hogy a katonaságra mennyi ideig lesz szükség, azt ez idő szerint meghatározni nem tudom, de egyidejűleg utasítottam az enyingi járás főszolgabíróját, hogy amennyiben a katonaság további jelenlétét szükségesnek nem tartaná, úgy erről a kirendelt katonaság parancsnokát értesítse.

A rendelkezés joga Kenessey Miklós enyingi főszolgabíróét illeti.⁴⁷

Koller Sándor s.k.
alispán

H. I. L. Honvéd Főparancsnokság, 1905 — 1286/eln.
Egykorú, hiteles másolat.

48

Székesfehérvár, 1905. június 30.

A székesfehérvári kerületi katonai parancsnok jelentése a m. kir. honvéd főparancsnokságnak a Veszprém megyei aratósztrájkokhoz kirendelt karhatalomról.

⁴⁶ Június 27-én Turczér őrnagy, a veszprémi honvéd állomásparancsnokság parancsnoka. 136/háp. sz. alatt jelentette a honvédség főparancsnokának, hogy a 17. honvédgyalogezredtől 126 főnyi karhatalmat rendelt ki Braun Antal százados parancsnoksága alatt.

⁴⁷ A Veszprém megyei aratósztrájkok leírását lásd Paur Ödön: Arató- és cselédsztrájkok Veszprém megyében című munkájában. Veszprém, 1905.

Jelentem, hogy Veszprém megye alispánjának a veszprémi honvéd állomásparancsnoksághoz közvetlenül intézett sürgős megkeresésére Veszprémből arató strájk miatt karhatalom gyanánt június 27-én a veszprémi honvéd állomásparancsnokság által egy 130 főnyi honvéd század Szilasbalháshoz tartozó Tóti pusztára kirendeltetett, oda vasúton el is utazott, de a strájknak Veszprém felé húzódása folytán az alispán újabb kérelmére e század június 29-én délelőtt 10 órakor Veszprémbe bevonult.

Erről a honvédelmi miniszter Úr Ó Nagyméltóságának jelentés tétetett.

Az alispán azon további megkeresésére, hogy a veszprémi zászlóalj az összpontosításra el ne vonuljanak, mivel a vármegyében terjedő arató strájk miatt rájuk előre láthatólag folyton szükség lehet, a honvédelmi miniszter Úr Ó Nagyméltósága sürgönyileg érkezett döntése folytán a zászlóaljak további parancsig Veszprémbe maradtak, azaz az előzetes ezredösszpontosításhoz — eltérőleg az 1337/eln. szám alatt felterjesztett Áttekintéstől, — egyelőre el nem vonultak.

Rohr tábornok
kerületi parancsnok.

H. I. L. Honvéd Főparancsnokság — 1905. — 1313/eln.
Eredeti tisztázat.

47a

*

49

Bécs, 1905. július 9.

Pitreich tábornoszernagy, cs. és kir. hadügyminiszter utasítása Lobkowitz Rudolf tábornoszernagynak, a IV. hadtest parancsnokának, a karhatalmi légénység előkészítésére a hadseregben belül, és a karhatalom igénybevételének módjáról.

Präs. № 4504.

Szigorúan bizalmasan arra hívom fel hercegséged figyelmét, hogy bizonyos körülmények között a helyzet megkövetelheti a csendőrszolgálat intenzívebb módoni berendezését a

47/a A csillag alatt közölt dokumentumok az aratóstrájkra vonatkozó általános jellegűek.

csendőrörsök sűrítésével, és a rendszabálynak, — ahol szükségesnek mutatkozik, a folyamatban levő nagyobb csapatgyakorlatok ellenére is — késedelem nélküli végrehajtását.

A végrehajtást oly módon képzeltük, hogy a karhatalmi légénység a hadsereg és a honvédség állományából 4—5 főt kivéve járőrökben egy tapasztalt csendőrnek, mint járőrvezetőnek a vezetése mellett, a helységekben nyer elhelyezést.

Az ily módon megszaporodott csendőrajőrök elhelyezését a magyar királyi honvédelmi miniszter a csendőrpáncsnokok útján mielőbb, éspedig megyénként fogja elkészíteni, és ezt hercegséggel már előzetesen bizalmasan ismertetni.

Ez ismertetés alapján azonnal bizalmasan rendelje el a karhatalmi légénység kiválasztását és nyilvántartásba vételét, és lehetőleg ne feltűnő módon történjék gondoskodás, hogy a légénység szükség esetén, a magyar királyi honvédelmi miniszternek hercegségedhez intézett kérelmére, rendeltetési helyére mehessen.

A csendőrkerület páncsnokával való közvetlen érintkezés, — ahol ez előszóval megtörténhet — adott esetben ajánlatos.

A hadügyminisztérium azzal a kérelemmel fordul a magyar királyi honvédelmi miniszterhez, hogy ismertesse azokat az adminisztratív rendelkezéseket, melyeket a honvédség részéről átadandó karhatalom számára különleges felszerelés, illetmény stb. vonatkozásában tervbe vett, és ezeket azután hercegséged számára hozza tudomásul abból a célból, hogy a hadseregre eső karhatalmi légénység vonatkozásában hasonló módon gondoskodjék.

A magyar királyi miniszterelnökkel közlöm nézetemet arra vonatkozólag, hogy

a) a karhatalmi légénység igénybevételét a csendőrajőrök sűrítésére az elkerülhetetlenül szükséges esetekre kellene korlátozni, hogy a csapatok ügyis csekély tényleges létszáma, — már tekintettel netaláni másféle szükségletekre is — ne legyen túlságosan gyengítve, továbbá

b) a hadseregből tekintetbe vett karhatalmi légénység tényleges szolgálatba állítása csak azzal a fenntartással engedhető meg, ha a szolgálatba állítás idején a körülmények a járőrök eredményt biztosító alkalmazását lehetővé teszik, amit annak idején már az igénylésnél tekintetbe kellene venni.

Ellenkező esetben ugyanis egyidejűleg átfogó intézkedé-

seket kellene tenni, mint például katonai alakulatok áthelyezése megfelelő erővel a meghatározott helységbe, hogy a járőröknek szükség esetén támpontot nyújtsanak.

Pitreich tábornagya

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. Präs. 2 $\frac{5}{1}$ 584.
Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

50

Budapest, 1905. július 17.

Kristóffy belügyminiszter köszönetét fejezi ki Lobkowitz tábornagynak, a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokának a katonaság erélyes részvételéért az aratósztrájkok leverésében.

Szám: 75597/1905.

III. a.

Főméltóságú Herceg Parancsnok Úr!

Az ideai aratási munkálatok alkalmából különösen a cs. és kir. IV. hadtest területén levő egyes vármegyékben oly nagymérvű és veszélyes jellegű zavargások voltak kitörőben és a személy-, de különösen a vagyonsbiztonság annyira veszélyeztetve volt, hogy a fegyveres közbiztonsági közegek elégtelensége miatt a közrend és biztonság fenntartása érdekében a Főmagasságod parancsnoksága alatt álló cs. és kir. IV. hadtest támogatását felette nagymérvben voltam kénytelen igénybe venni.

Ez alkalomból indítatva érzem magamat, hogy Főmagasságodnak és helyettesének őszinte köszönetemet nyilvánítsam ama szíves készségükért, mellyel az általam kért karhatalmi segédletek rendelkezésre való bocsátása körül bölcsen intézkedni méltóztattak.

Egyszersmind köszönetemnek kell kifejezést adnom a vezérkar főnökével és az alatta szolgálatot teljesítő tiszttal, különösen pedig Kratky Károly vezérkari őrnagy úrral szemben, ki a vezérkari főnök úr hivatalos távolléte alatt, mint utóbbinak helyettese, mindenkor kiváló pontosságú és fáradságot nem ismerő eljárásával igen sok esetben tér- és időbeli akadályok leküzdése mellett a karhatalmi segédletek kivezénylése, és azoknak a helyszínére való pontos megérkezése céljából a szükséges intézkedéseket teljes előzékenységgel fogantatosítani szíveskedett.

Végül nem mulaszthatom el, hogy a karhatalmi segédletként kivezényelt csapatok parancsnokainak is fárasztó és ennek dacára minden irányban tapintatos, körültekintő s eredményes szolgálataikért elismerésemet ki ne fejezzem.

Kristóffy^{47b}

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. Präs. 2 $\frac{4}{1}$ — 612
Eredeti tisztázat.

51

Budapest, 1905. július 24.

A cs. és kir. IV. hadtest kimutatása az arató sztrájkok és munkástüntetések megfékezésére rendelkezésre álló alakulatról.

Rekapitulation

	K. u. k. Heer Kompagnien Eskadronen		K. ung. Landwehr Kompagnien Eskadronen	
1. Budapest	72	6	6	1
2. Vác	—	—	—	1
3. Jászberény	—	—	2	—
4. Albertirsa	—	1	—	—
5. Cegléd	—	1	—	—
6. Abony	—	1	—	—
7. Szolnok	4	—	—	—
8. Kecskemét	4	3	—	1
9. Félegyháza	—	—	2	—
10. Szabadka	4	—	2	1
11. Baja	—	—	—	1
12. Zombor	4	—	2	—
13. Újvidék	4	—	2	—
14. Székesfehérvár	4	3	4	—
15. Tolna	—	2	—	—
16. Kaposvár	8	—	4	—
17. Pécs	12	—	4	1

Summe: 116 Komp. 17 Esk. 28 Komp. 6 Esk.

= 144 Kompagnien

23 Eskadronen (dazu noch

Fest. Art. Baon II/6
Pion. Baon 7)⁴⁸

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. 11 $\frac{4}{41}$
Eredeti fogalmazvány.

^{47b} Kristóffy József (1857—1928) 1896-tól szabadelvű párti országgyűlési képviselő. 1905—1906-ban a parlamenten kívüli Fejérváry-kormány belügyminisztere, 1911-ben a Parasztpárt országgyűlési képviselője.

⁴⁸ Összesen tehát a IV. hadtest területén (Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Bodrog, Somogy, Tolna, Fejér, Baranya vármegyék) a cs. és kir. és honvéd csapatok 144 gyalog- és 29 lovasszázada állt készenlétben a mozgalmak leverésére. Ehhez jött még a 6. vartüzér ezred II. zászlóalja és a 7. utászszázad.

1905. július.

Vázlat a cs. és kir. IV. hadtest részéről az aratósztrájkok alkalmával 1905 június és július hóban kirendelt katonai karhatalomról.⁴⁹

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. M. A. II — $\frac{4}{14}$

1906

52

Bécs, 1906. június 8.

Pitreich tábornoszernagy, cs. és kir. hadügyminiszter utasítása a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságának, csendőrségi kíségető szolgálat készenlétben tartására a várható aratósztrájkok letörésére.

Präs. 4055.

A magyar királyi belügyminisztérium tájékoztatása szerint az elkövetkezendő aratási időszakra agrárnyugtalanságok (aratósztrájkok) várhatók, amelyeknek megakadályozására, illetőleg leküzdésére a magyar királyi csendőrség nem elegendő.

A birodalmi hadügyminisztérium elrendeli ezért, hogy a 4., 5., 6., 7. és 12. hadtestből — a boszniai-hercegovinai alakulatok kivételével — gyalog- és vadászszászlóaljanként átlagban 11 embert tartsanak készenlétben csendőrségi kíségetőszolgálat céljára.

E legénységnek csendőrkerületenkénti felosztása a mellékletből ismerhető meg.

A csendőrkerületek parancsnokai adott esetben közvetlenül a hadtestparancsnokságoktól kérik a nekik kiutalt legénységet, miközben mindannyiszor határozottan meg kell adniok a felhasználásuk helyét.

A legénység kiválasztásánál figyelembe kell venni, hogy csak olyan emberek jöhetnek tekintetbe, akik az idén nem mennek szabadságra, továbbá, hogy az újoncok bevonulásakor (augusztus elején) a kellő kiképző személyzet meglegyen.

⁴⁹ A vázlatot rongálódása miatt közölni nem tudjuk. Az érdeklődők a jelzett számon megtalálják.

A csendőrkisegítőszolgálatból származó valamennyi kiadás a magyar királyi belügyminiszter költségvetését terheli.

Az igénybevett legénység számát és az igénybevétel helyét esetenként ide is jelenteni kell.

E parancsot egyidejűleg megkapja a 4., 5., 6., 7. és a 12. hadtestparancsnokság, továbbá tudomásul vétel végett másolatban a magyar királyi belügy- és honvédelmi miniszter.

Pitreich táborszernagy

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. Präs. 2 — $\frac{5}{3}$ — 500

Eredeti tisztazat. Fordítás németből.

A Präs. 4055/1906. számú irat melléklete.

ÁTTEKINTÉS

a magyar királyi csendőrség számára készenlétben tartandó, illetőleg szükség szerint átadandó segítségről (1906 nyarán).⁵⁰

A következő hadtestparancsnokságok körletéből	Az							Összes
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	
	magyar királyi csendőrkerület számára készenlétben tartandó (leadandó) legénységről. (Gyalogsági és vadászalakatok.)							
4.	.	56	100	.	.	130	.	286
5.	.	.	.	.	168	118	.	286
6.	.	.	.	236	61	.	.	297
7.	.	147	117	.	.	.	.	264
12.	150	.	.	.	.	.	125	275
Summe:	150	203	217	236	229	248	125	1408

E m b e r

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. Präs. 2 — $\frac{5}{3}$ — 500

Eredeti tisztazat. Fordítás németből.

⁵⁰ A hadtestparancsnokságok székhelyei: 4. Budapest, 5. Pozsony, 6. Kassa, 7. Temesvár, 12. Nagyszében. A csendőrkerületek székhelyei: I. Kolozsvár, II. Szeged, III. Budapest, IV. Kassa, V. Pozsony, VI. Székesfehérvár, VII. Brassó.

Pozsony, 1906. június 15.

A cs. és kir. V. hadtest parancsnoksága értesíti a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságát, hogy utasította a 83. gyalogezred karhatalomként kirendelt zászlóalját, hogy csak veszély esetén hajtson végre kikülönítéseket a IV. hadtest körletébe.

M. A. № 3587

A birodalmi hadügyminisztérium 5. osztályának e hó 22-én 1094. számú rendelete értelmében a félelmetes agrárzavargások miatt a 83. számú gyalogezred 3. zászlóalja, — egyelőre e hó végéig — karhatalomként Mezőkomáromba, Déghre⁵¹ és Szilasbalhásra lett áthelyezve.

Mivel a karhatalmi különítmény parancsnokának jelentése szerint Város- és Faluhídvég helységekben (Somogy megye) és Ozorán (Tolna megye) hasonlóképpen földmunkásmozgalom várható, ezért a hadtestparancsnokság tisztelettel közli, hogy a mezőkomáromi karhatalmi különítmény parancsnoka utasítást kapott, hogy a IV. hadtest körletébe csak *szemmellátható veszély* esetén hajtson végre kikülönítéseket⁵² a katonai karhatalom felhasználását szabályozó instrukció 18. paragrafusa alapján, és erről értesítse Somogy és Tolna vármegye alispáni hivatalait.

Steininger táborszernagy

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11 — $\frac{8}{2}$ — 5618

Eredeti tisztázat. Fordítás németből.

Budapest, 1906. június 23.

A cs. és kir. IV. hadtestparancsnok, Uxküll tábornok utasítása a szabadkai, zombori és újvidéki katonai állomásparancsnokságoknak csendőrkisegítő legénység kivezénylésére.

⁵¹ Dég községben 17 arató lépett sztrájkba, akiket 5—20 napi elzárásra ítélték (Mérey Klára i. m. 136. l.). Somogy és Tolna megyékben a katonaság nagyszámú jelenléte miatt 1906-ban csak szórványos mozgalmak voltak.

⁵² Az V. hadtest területének (Veszprém, Esztergom, Vas, Zala, Győr, Moson, Komárom, Sopron, Pozsony, Trencsén, Nyitra, Hont, Arva megyék) a IV. hadtest területével határos egyes dunántúli megyéire is kezdett a sztrájk áthúzódni, ezért az V. hadtest parancsnoksága nem akart a szomszédos hadtest területére karhatalmat adni.

A magyar királyi II. csendőrkerület parancsnokságának június 20-i 12/k.t. számú megkeresésére a hadtestparancsnokság e hó 15-i eln. 500. számú rendelete értelmében a következő csendőrkesegítő legénységet kell azonnal kiküldeni; éspedig:

1. *A szabadkai katonai állomásparancsnokságról*

két-két főt a bácsalmási, jánoshalmi, mélykúti, madarasi, bajnoki és a kisszállási csendőrörsökhöz, tehát összesen 12 embert.

2. *A zombori katonai állomásparancsnokságról*
egy-egy főt a palánkai, bácsújlaki, szépligeti és bácsstóvárosi csendőrörsökhöz, tehát összesen 4 embert.

3. *Az újvidéki katonai állomásparancsnokságról*
egy-egy főt az ófutaki, petróci, ókéri, temerini, bácskulai, óverbászi, titeli, felsőkaboli, sajkásszentiváni, zsabalyai és csurogi csendőrörsökhöz, tehát összesen 11 embert.⁵³

Valamennyi kesegítő legénység szállítása ingyenes a használt vasútszakaszon, ezért a menetlevél felső szegélyére a fentidézett rendelet szerinti záradékot rá kell vezetni.

E parancsot egyidejűleg megkapja a szabadkai, zombori és újvidéki katonai állomásparancsnokság, és tudomásul vétel végett a II. csendőrkerület parancsnoksága.⁵⁴

Üxküll tábornok

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. Präs. 2 — $\frac{5}{3-3}$
Sokszorosított példány. Fordítás németből.

55

Szeged, 1906. június 28.

A II. számú csendőrkerületi parancsnokság karhatalmi segédlet kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságtól.

⁵³ Június 24-én a IV. hadtest parancsnoksága a III. csendőrkerület parancsnokságának kérésére a budapesti csendőrszárnyhoz 22 embert, a gödöllői csendőrtiszti különítményhez 5 embert, a kecskeméti csendőrszárnyhoz 38 embert, a szolnoki csendőrszárnyhoz 35 embert, a zombori csendőrszárnyhoz 5 embert rendelt még ki a csendorség karhatalmi feladatának támogatására. (HIL. IV. Hadtest, 1906. Präs. 2 — $\frac{5}{3-4}$).

⁵⁴ Az 1905-os arató- és cseleedsztrájkok az ország 23 varmegyejére terjedtek ki. Hevességüket tekintve, de mennyiségileg is, 1906-ban a Tiszántúl, a Duna-Tisza köze sztrájkjai vezettek, szemben az 1905-ös dunántúli harcokkal. Sztrájkban való részvétel miatt körülbelül 5—6000 földmunkást vetettek börtönbe és ítélték súlyos pénzbüntetésre.

(Simon Péter: A századforduló földmunkás- és szegényparaszt-mozgalmai. 1891—1907. Bp., 1953.)

12. szám.

k.t.

Jelentem, hogy a folyó hó 20-án kelt hason számú jelentésben — az ahhoz csatolt kimutatás szerint — 51 főnyi gyalogosnak útba indítását kérelmeztem a hadtestparancsnokságtól. Mivel azonban a folyó hó 23-án kelt 551. számú leírata csak 27 főnyi gyalogos útba indításáról szól, kérem a hadtestparancsnokság intézkedését, hogy a még hiányzó 24 főnyi gyalogos a kimutatásban megjelölt helyekre útba indíttassanak.

Jelentem egyben, hogy a 24 főnyi szükséglet s annak állomás helyei hivatkozott jelentésemhez csatolt kimutatás második lapoldalán foglaltatnak.

Végül kérem — a folyó hó 23-án kelt hason számú jelentésben Zomborba kért 5 főnyi gyalogos útba indítása iránti sürgős intézkedést is.

Csendőr ker. par. szabadságon:
Várady őrnagy

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. Präs. 2 — $\frac{5}{3-9}$ — 579
Eredeti tisztázat.

Kormányzati válság

56

Budapest, 1905. január 12.

A belügyminisztérium értesíti a cs. és kir. IV. hadtestparancsnokságot az általános képviseléválasztások alkalmából tett karhatalmi intézkedéseiről.

4000

III. a. 905

A folyó hó 26-tól február hó 4-ig megtartandó általános képviselő választások alkalmából szükségrendő katonai karhatalmi segédlet nagyságáról és annak kirendelési idejéről most még egészen pontos adataim nincsenek ugyan, mert ebben az irányban eddigelé magam is csak általános tájékozást nyerhettem, de már ezekből is azt a tapasztalatot kellett szereznem, hogy az országszerte megindult választási mozgalmak oly szé-

les mederbe terelődtek és az izgatások oly mérveket öltenek, hogy a közbiztonság és közrend fenntartásához s a választás szabad és zavartalan lefolyásának biztosításához sokkal nagyobb karhatalmi segédletre lesz előre láthatólag szükség, mint amennyi felett a Hadtestparancsnokság a f. évi január hó 7-én 410 sz. a. hozzám intézett nagybecsű átirata szerint rendelkezik.

A IV. hadtest területén levő vármegyéből eddigelé beérkezett tájékoztató jelentések szerint ugyanis Bács-Bodrog vármegye és a területén levő önálló képviselő választási joggal bíró városok összesen 5 lovasszázadot és 14 gyalogszázadot, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és a területén levő városok 14 lovasszázadot és 30 gyalogszázadot, azonkívül 80 ember gyalogságot, Somogy vármegye 16 gyalogszázadot, Tolna vármegye 7 lovasszázadot és 8 gyalogszázadot, Baranya vármegye és Pécs sz. kir. város 470 lovas és 1020 gyalogost, Jász-Nagykunszolnok vármegye 3 lovasszázadot és 6 $\frac{1}{2}$ gyalogszázadot, végre Fejér vármegye és Székesfehérvár sz. kir. város 6 lovasszázadot és 6 gyalogszázadot igényelnek.

Ez már magában is nagy szám, még nem végleges és nincs kizárva annak lehetősége sem, hogy a választás izgalmai folytán még magasabbra is emelkedhetik, miért is szükségesnek találtam a cs. és kir. közös hadügyminister urat a magyarországi hadtestek haderejének az Ausztria területén fekvő hadtesteknek haderejéből való szaporítására felkérni. Amidőn a Hadtestparancsnokság nagybecsű tudomására hozom, tisztelettel felkérem, hogy ebben az irányban a most közlött számadatokhoz képest szintén megfelelőleg intézkedni méltóztassék. A magam részéről egyébiránt még ezen kívül minden intézkedést meg fogok tenni az iránt — és ehhez képest az illetékes factorokat már utasítottam is, — hogy a katonai karhatalmi segédlet iránt előterjesztendő kérelmüknél a politikai helyzet, a választó helyiség fekvése, az ehhez vezető bejáratok stb. mellékkörülmények figyelembe vétele mellett, csak arra a számra szorítkozzanak, amely a rend fenntartására és a választás zavartalan lefolyásának biztosítására okvetlenül szükségesnek mutatkozik, és hogy a szükségletet ne szétadonként, hanem a gyalogsági katonák, illetőleg a lovasok számának tudtul adása mellett kérjék, és pedig az idő és hely pontos megjelölésével mindig annyival előbb, hogy erről a hadtestparancsnokságot esetről-esetre a szükséges intézkedések megtehetése végett idejekorán értesíthessem.

A vármegyék alispánjait azonkívül utasítottam, hogy te-

kintettel arra, miszerint a lovasságnál az újoncképzés még be nem fejeződött és ezért karhatalmi célokra a lovasszázadoknak csak egy hányada áll rendelkezésre, ezen fegyvernem igénylésénél a legcsekélyebb mértékre szorítkozzanak és hogy a karhatalom elhelyezéséről és élelmezéséről megfelelőleg gondoskodjanak.

Arról is van szerencsém tiszteletteljesen értesíteni, hogy a karhatalmi csapatok akadálytalan vasúti irányítása végett a kereskedelmi minister urat megkerestem, hogy úgy a magyar államvasutak üzletvezetősegeit, mint a magánvasutak igazgatóságait utasítsa, hogy a hadtestparancsnokságok követelményeinek lehetőleg tegyenek eleget és a hadtest területek helyőrségi állomásain a csapatszállítmányok részére néhány nappal az általános választások kezdete előtt megfelelő számú legénységi és lőszállító waggonok készenlétbe tartásáról gondoskodjanak.

Végül a kezelés egyszerűsítése, bővebb tájékoztatás, áttekintés és nyilvántartás végett a hadtestparancsnokság területén levő választó kerületekről szóló pontos jegyzéket, azzal küldöm meg a Hadtestparancsnokságnak, hogy az ilyen kimutatás egy példánya általam is fog vezettetni és azért tisztelettel felkérem, hogy az én megkeresésemre, vagy pedig az idő rövidsége és veszély esetében az arra illetékes hatósági személy által közvetlenül előterjesztett kérelem folytán a Hadtestparancsnokság által kivezényelt karhatalmi segédlet ezen kimutatásba szintén bevezettetni s a kirendelt karhatalmi segédlet neméről, nagyságáról, illetve számáról, valamint a kirendelés idejéről esetről esetre engem is táviratilag értesíteni méltóztassék.

A minister meghagyásából:

Dr. Sélley
ministeri tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1905. Präs. 2 — $\frac{2}{1-5}$ — 38

Eredeti tisztázat.

57

Kassa, 1906. január 26.

A IV. számú csendőrkerületi parancsnok jelentése a honvédelmi miniszterhez a Borsod megyei főispán beiktatásához kirendelt csendőrségi karhatalom tevékenységéről.

2/k.t. szám.

Folyó hó 18-án és 22-én hason szám alatt kelt előterjesztéseim, valamint e hó 22-én a magyar korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelője útján távbeszélőn tett jelentésem kapcsán Brezovay András, Borsod vármegye újonnan kinevezett főispánjának folyó hó 22-én végbement beiktatásáról,⁵⁵ s azon alkalommal a karhatalom miként történt felhasználásáról és az előfordult eseményekről részletes jelentésemet az alábbiakban terjesztem elő:

Nevezett főispán megkeresésére és belügyminister Ūr Ő Nagyméltóságától Lőrincz Ignác százados, miskolci szárnyparancsnoknak közvetlen adott rendelkezése alapján — miként a folyó hó 18-án kelt 2/k.t. számú előterjesztésemben jelentettem volt — Lőrincz Ignác százados vezénylete alatt Lábody Kálmán hadnagy miskolci, Herold Gyula hadnagy egri és Pifát Oszkár hadnagy gyöngyösi szakasparancsnokok, továbbá Raschel Lambert hadnagy lócsei — és Gidófalvy Elemér hadnagy késmárki szakasparancsnokok, végül Barssy Gusztáv főhadnagy oktatótisztt és Krausz Jenő tiszthelyettes beosztásával a tanosztályból 120 főnyi legénységet, azok között egy járásörmester, egy őrmester és egy őrsvezető segédoktatót, továbbá az illetékes miskolci szárny állományából megfelelő számú altisztek betudásával 84 főnyi legénységet és 4 járásörmestert, összesen tehát 7 tisztet és 209 főnyi legénységet összpontosítottam.

Ezen karhatalomból 50 főnyi legénység, a beiktatáshoz kormánybiztosul kiküldött dr. Horváth Elek belügyministeri segédtitkár személyének biztonsága szempontjából és az előkészületek keresztülviteléhez már folyó hó 16-án Miskolcra érkezett, míg a többi 20-án vonult oda be.

A főispánnak Miskolcra jövelele folyó hó 22-én reggel 5 óra 58 perckor érkező személy vonattal lévén jelezve, személyének megvédésére 1 járásörmester 10 csendőrrel folyó hó 21-én délután Füzesabonyig elébe küldetett olyképpen, hogy minden közbeeső vasúti állomáson 2 csendőr lemaradt, s kellő őrködés után a főispánt vivő vonatra felszállva, ismét a járásörmesterhez csatlakozott.

A bevonulás biztosítására következő intézkedések tétettek: Barssy Gusztáv főhadnagy 29 csendőrrel a tiszai pálya-

⁵⁵A Borsod megyei főispán beiktatását leírja dr. Horváth József: Az 1905—6. évi vármegyei ellenállás története című könyve 158—160. oldalain.

udvart, Krausz Jenő tiszthelyettes 15 fővel a gömöri vasút mellett levő átjáró hidat és környékét, Raschel Lambert hadnagy 20 fővel a főutat átszelő helyen a gömöri vasút vonalat, Gidófalvy Elemér hadnagy 30 fővel a gömöri pályaudvart, egy járásörmester 15 fővel a Búzavásár teret és környékét, Lábady Kálmán hadnagy 46 fővel a Régi-posta utcát, Batthyányi utcát, Minoriták teret és az ezekbe torkoló utcákat, Pifát Oszkár hadnagy 12 fővel a Palóczy utat és Herold Gyula hadnagy a többi legénységgel a vármegye házát és környékét szállta meg.

Ezen kirendeltség 22-én reggel 5 órakor kijelölt helyét elfoglalta s az összeköttetést járőrök által fenntartván, a tiszai pályaudvartól a gömöri pályaudvarig, és onnan a vármegye-házáig az egész útvonal felügyeltetett.

Katonai karhatalomként Pollák Frigyes ezredes, a cs. és kir. 65. gyalog ezred parancsnokának vezénylete alatt ki volt rendelve: egy gyalog század a gömöri pályaudvarhoz a rend fenntartásához, ugyanoda egy huszár század a főispán bekísérésére, a Búzavásár téren állott egy század gyalogság, a Minorita téren fél század gyalogság, a Palóczy úton a 6. hadtest tüze ezrednek Miskolcon állomásozó lovagló üteg osztályából alakított egy lovas század, a Város ház téren egy huszár század, a vármegyeház előtti Zárda utcában pedig egy század gyalogság, és még a városi rendőrség is a rendes szolgálat ellátására kivonult.

A főispán folyó hó 22-én reggel terv szerint a tiszai pályaudvarra megérkezve, a kíséretét is vivő kocsija lecsatoltatott és külön vonattal a gömöri pályaudvarra vitetett, hol kocsiba szállt, s kívánságára Lőrincz százados is mellette foglalt helyet, azután a kísérete által elfoglalt 2 kocsitól követte és a huszárszázad által körülvéve, a biztosított útvonalon a vármegyeházára hajtatott és lakosztályába tért; ezen egész bevonulásának ideje alatt a legcsekélyebb rendzavarás sem fordult elő.

A lakosság csak később tudta meg, hogy a főispán már a vármegyeházán van, s így tartózkodott is minden további tüntetéstől. A Fő utcán a délelőtt folyamán az üzletek nagyobb részt zárva maradtak, és „Nemzeti gyász miatt zárva” feliratokkal voltak ellátva, s egyes házakra gyászlobogó volt kitűzve.

A főispán hozzájárulásával dr. Horváth Elek kormánybiztos megengedte, hogy a megyebizottsági tagok az alispán által kiállított igazolvánnyal ellátva felvonulhassanak, ehhez képest 80 bizottsági tag a vármegyeházal szemben levő városház nagy termében összegyűlt, és a városház erkélyére gyászlobogót tűzött, minek eltávolításától a főispán eltekintett.

A közgyűlést a főispán délelőtt 11 órakor nyitotta meg, melyen vármegyei bizottsági tag gyanánt csak Szathmáry-Király László boldvai lakos, útbiztos jelent meg. Megnyitás után a főispán az esküt letette, Molnár Elek nevű egyént tiszteletbeli főjegyzővé kinevezte, s miután a beiktatás 5—6 percnyi idő alatt akadály nélkül megtörtént, a főispán lakosztályába visszavonult.

A városházára gyűlt megyebizottsági tagok a beiktatás megtörténte után a vármegyeház közgyűlési terme előtti csarnokba átmentek, ott a gyűlésen részt vett Szathmáry-Király Lászlóra „hazaáruló”, „gazember” és más sértő kifejezéseket hallattak, majd a „Hymnus”-t, „Szózat”-ot és „Kossuth-dal”-t énekelték, s azzal a Korona szálloda elé vonultak, ahol az összehaverődött 150—200 főnyi nép előtt Majtényi Ádám bizottsági tag az erkélyről rövidke beszédet tartott, azután a nép teljes rendben elszórt.

A megyebizottsági tagoknak a vármegyeházára történt felvonulása ellen a főispán nem tiltakozott, miért is a karhatalom csak arra szorított, hogy az esetleges erőszaknak eleje vétessék, ilyen azonban meg sem kíséreltetett, sőt a főispán személyét illetőleg ott még egyetlen „abcug” szokásos kifejezés sem használtatott.

A főispánnak a beiktatás napján, vagyis folyó hó 22-én délután 6 óra 35 percre kitűzött elutazásához a karhatalom délután 5 órakor kivonult, s a bevonuláshoz hasonló elhelyezkedéssel az útvonalat megszállotta, azután a főispán ugyanoly fedezet alatt és biztonsági intézkedések mellett mint reggel, a gömöri pályaudvarra hajtatott, onnan külön vonaton a tiszai pályaudvarra vitetett, hol kocsija az indulásra készen volt gyorsvonathoz csatoltatván, Budapestre elutazott. Ezen útjára egy járásörmester és 7 csendőr által a megye határán túl Füzesabonyig elkísértetett.

A főispán távozása alkalmával sem fordult elő tüntetés vagy rendzavarás, mindenfelé teljes nyugalom volt, miért is az összpontosított erő részint 22-én este, részint 23-án Miskolcra elutazott.

A karhatalom beavatkozásának szüksége egyáltalán nem forgott fenn.

Végül ide tartozónak vélem még annak felemlítését, hogy a tett preventív intézkedésekről és a karhatalom működéséről a főispán elismerőleg nyilatkozott és ide köszönő átiratot inté-

zett, mely átiratot folyó hó 24-én 2/k.t. szám alatt Nagyméltóságodnak másolatban felterjesztettem.

Belügyminister Úr Ó Nagyméltóságának egyidejűleg hasonló jelentést tettem.

Hausenblasz Károly
ezredes

H. I. L. Honvédelmi Minisztérium, 1906. 16. oszt. — XXIV. — 667/eln.
Eredeti tisztázat.

58

Budapest, 1906. február 20.

Kristóffy belügyminiszter értesíti a cs. és kir. IV. hadtest parancsnokságát, hogy az országgyűlés feloszlatása miatt rendezendő népgyűlések megtartását nem engedélyezi; ezek feloszlatására a katonai állomásparancsnokok karhatalmat adjanak.

Szám: ad 117/1906

Res.

Az országgyűlésnek Ő császári és apostoli királyi Felsége által történt feloszlatása folytán az ország számos helyén, kiváltképpen pedig folyó hó 25-én népgyűlések tartása fog megkíséreltetni, hogy a feloszlatás ellen tiltakozzanak.

Előreláthatólag ezen gyűlések csak a nép felizgatására vezetnének s miután az ország belső nyugalma és a törvényes felsőbbség iránti tisztelet a folytonos izgatások következtében már is annyira megrendült, hogy a fennálló állami rend is veszélyeztetettnek látszik, az előreláthatólag e hó 25-ére nagyobb számban tervezett népgyűléseken elhangzandó izgató beszédek hatása folytán ezen sajnálatos helyzet még súlyosabbá válnék és a lakosság a kedélyek túlfeszítettsége folytán könnyen a közbiztonság nagyobb megzavarására, az állami rend megtámadására ragadtná el magát, mi által a békés és normális közviszonyoknak mindenki által óhajtott helyreállítása megnehezítenék és még messzebbre odáztatnék el, s miután továbbá feltehető, hogy egyes rendőr- vagy közigazgatási hatóságok az áramlat által elragadtatva ily népgyűlések megtartását megengednék, illetve tudomásul venni fogják, ennél fogva ily körülmények között a kir. kormánynak, mint az állam rendje és a közbiztonság legfőbb őrének elutasíthatatlan feladatát képezi az ország belső békéjének és biztonságának könnyen bekövetkező

hető ily megzavarását megelőzni s az okokat, melyek azt előidézhetik, elhárítani.

Szükségesnek tartja tehát a kir. kormány, hogy ily népgyűlések — ha mindjárt a közigazgatási hatóságok által engedélyeztetnek is — szükség esetén karhatalommal szétoszlattassanak.

Ez irányban a vármegyei főispánokat, alispánokat, polgármestereket, kormánybiztosokat, valamint a m. kir. csendőrkerületi parancsnokságokat egyidejűleg megfelelően utasítottam és felkérem a hadtestparancsnokságot, miszerint azonnal intézkedni szíveskedjék, hogy ott, ahol a népgyűlések eloszlattása céljából a katonai karhatalom akár a közigazgatósági hatóság (szolgabíró, polgármester, alispán, kormánybiztos, főispán) akár a m. kir. csendőrség által (karhatalmi utasítás I. szakasz k. pont) kéretik, az az illetékes katonai állomásparancsnokság által késedelem nélkül és megfelelő erőben kiállíttassék.

Kristóffy

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. II — $\frac{7}{1}$ — 1467

Eredeti tisztázat.

59

Budapest, 1906. február 21.

A belügyminisztérium február 24-ére karhatalmi csapatokat kér a cs. és kir. IV. hadtestparancsnokságtól. A gyűléseket abban az esetben is fel kell oszlattani, ha azokat a közigazgatási hatóság engedélyezte.

Szám: 20333/1906.

III. a.

A folytonos izgatások következtében már is megrendült közbiztonság és közrend fenntartása, valamint az ország belső nyugalmanak megvédése és az állami rend biztosítása végett utasítottam az illetékes hatóságokat, hogy további intézkedésig semmiféle gyűlést (pártgyűlést, népgyűlést, képviselői beszámolót, szociálista, nemzetiségi, szóval bármely címen és okból összehívott gyülekezetet, csoportosulást, felvonulást stb.) se engedélyeztessenek és amennyiben dacára ennek valamely gyűlés megtartása megkíséreltetnék, azt azonnal esetleg karhatalmi segédlet igénybe vételével oszlattassák fel.

Miután pedig arról értesültem, hogy folyó hó 25-ére az ország különböző vidékein már nagyobb számban tervezetnek népgyűlések, hivatkozással a folyó hó 20-án ad 117. sz. a. a hadtestparancsnoksághoz intézett átiratomra, tisztelettel felkérem, hogy a Bács-Bodrog vármegye területén fekvő Kernyája községbe egy század gyalogságot, Ó-Kanizsa községbe 1 század gyalogságot, Zenta városba 2 század gyalogságot, Apatin községbe 1 század gyalogságot és Bácsalmás községbe 1 század gyalogságot — a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében fekvő Abony községbe egy század lovasságot, Dunakecel községbe egy század gyalogságot, Dunavecse községbe egy század gyalogságot, Gödöllő községbe egy század gyalogságot, és egy század lovasságot, Ráckeve községbe egy század gyalogságot, Vác városba egy század lovasságot, Cegléd városába 2 század gyalogságot és két század lovasságot, Félégyháza városába két század gyalogságot és egy század lovasságot, Halas városába két század gyalogságot és Nagykőrös városába két század gyalogságot —, a Somogy vármegyében fekvő Csurgó községbe 1 század gyalogságot, Kaposvár városába két század gyalogságot, Lengyeltóti községbe egy század gyalogságot, Marcali községbe egy század gyalogságot, Tab községbe egy század gyalogságot és Szigetvár községbe egy század gyalogságot, — a Tolna vármegyében fekvő Bonyhád községbe 1 század lovasságot, Kölesd községbe 2 század gyalogságot, Paks községbe 2 század gyalogságot, Pincehely községbe egy század gyalogságot és egy század lovasságot, Szakcs községbe egy század gyalogságot és Szekszárd városába egy század gyalogságot és egy század lovasságot, — a Baranya vármegyében fekvő Dárda községbe egy század gyalogságot, Pécsvarad községbe egy század gyalogságot, Szentlőrinc községbe egy század gyalogságot, Mohács községbe egy század gyalogságot, Sásd községbe egy század gyalogságot, Siklós községbe egy század gyalogságot és Szalánta községbe egy század gyalogságot, — a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében fekvő Jákóhalma községbe egy század gyalogságot, Karczag városába egy század gyalogságot, Mezőtúr városába két század gyalogságot, Solnok városába 4 század gyalogságot és egy század lovasságot, Kunszentmárton községbe egy század gyalogságot, Törökzentmiklós községbe egy század gyalogságot és Jászberény városába négy század gyalogságot és két század lovasságot, — végül a Fehér vármegyében fekvő Csákvár községbe egy század gyalogságot, Sárkeresztúr községbe egy század gyalogságot és Vaál községbe egy század gyalogságot karhatalmi segédletként kivezényeltetni szí-

veskedjék azzal az utasítással, hogy a karhatalmi segédletek már folyó hó 24-én a helyszínen legyenek és ott a karhatalmi segédletek parancsnokai az illetékes járási főszolgabíróval, polgármesterrel, ezek helyetteseivel, esetleg kormánybiztossal és az oda szintén kirendelt és megfelelőleg utasított csendőrségi karhatalom parancsnokával lépjenek érintkezésbe. — Kérem a karhatalmi segédletek parancsnokait abban az irányban is megfelelő utasításokkal ellátni, hogy a karhatalmi segédletek a közbiztonság és közrend fenntartásával és az ország belső nyugalmanak megvédése és az állami rend biztosítása végett lévén kirendelve, amennyiben netán egyik vagy másik közigazgatási tisztviselő őket valamely általunk engedélyezett gyűlés alkalmából a rend fenntartására kívánná felhasználni — ezt teljesíteni nem tartoznak, mert nekik kizárólag az a kötelességük, hogy az általam ebben az irányban szintén megfelelőleg utasított csendőrséggel együtt, a netán a közigazgatási hatóságok által engedélyezett gyűléseket, csoportosulásokat, felvonulásokat stb. feloszlassák és az ez által netán megzavart közrendet fenntartsák.

Egyúttal arra is felkérem a hadtestparancsnokságot, hogy a karhatalmi segédletek parancsnokait arra is utasítani, illetve felhatalmazni szíveskedjék, hogy amennyiben a fent megjelölt célból a szükség megkívánja az illetékes közigazgatási tisztviselő (főispán, alispán, kormánybiztos, polgármester, főszolgabíró) megkeresésére egyik helyről a másik veszélyeztetettebb helyre átvonulhasson.

Végül arra is felkérem, hogy az egyes vármegyék területén fekvő törvényhatósági joggal felruházott városokban a közrend fenntartására és ugyancsak a fentebb jelzett célra megfelelő karhatalmat visszatartani szíveskedjék, hogy azok szükség esetében a város főispánja, polgármestere, illetve kormánybiztosa felhívására készenlétben tartathassanak.

A minister helyett:

Dr. Sélley
államtitkár.

H: I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11 — $\frac{7}{2}$ — 1488

Eredeti tisztázat.

60

Budapest, 1906. március 25.

A honvédelmi miniszter rendelete a m. kir. honvéd kerületi katonai parancsnokokhoz, melyben a katonaságnak erélyesebb fellépését követeli karhatalmi kirendelések esetében.

A közelmúltban lefolyt eseményekből kifolyólag felhívom a honvéd kerületi parancsnok úr figyelmét azon súlyosabb természetű mulasztásokra, melyek a közös hadügyminister értesítése szerint a katonai karhatalmak kirendelése és alkalmazása körül az utóbbi időben előfordultak:

Egy helyen az államhatalom egyik közege tetteleg bántalmazható és hivatása teljesítésében tényleg megakadályozható volt csak azért, mert az illető állomásparancsnok a lakosság izgatott hangulatát kellőleg nem méltatván — az események által teljesen meglepetett.

Egy más állomáson a katonai karhatalom parancsnoka, ki egy kocsin való bevonulás kíséretére volt kirendelve — bár a csendőrségi erőnek elégtelen volta előtté ismeretes volt —, el-túrte, hogy a menet előtt egy tüntető csoport haladjon, mely az államhatalmat sértő módon gúnyolta.

Egy másik karhatalmi parancsnok, bár nyilván való volt, hogy a csendőrségi erő a felizgatott tömeggel szemben tehetetlen és az egy kormányközeg bántalmazását megakadályozni tényleg nem is tudta — mégis —, nyilván hatáskörének helytelen értelmezése folytán az eseményeknek csak tétlen szemlélésére szorítkozott.

A katonai parancsnokok ilyen erélytelen magatartása természetesen a csapatra is kihatással van, annak belértékét kedvezőtlen világitásba helyezi és azon látszatot keltheti, mintha a fegyveres erő a reá bízott feladat teljesítésére gyengének érezné magát, vagy mintha az az államellenes tüntetésekkel szemben érzéktelen volna; ami pedig alkalmas volna arra, hogy a fegyveres erő tekintélyét úgy a belföld, mint a külföld előtt is aláassa.

A tömeg megnyilatkozásai sohasem befolyásolhatják a kivonult karhatalom parancsnokát ténykedésében; a tömeg nemtetszésének nyilvánítása azon csapatra, mely kötelességét híven teljesíti, inkább megtisztelő, mint az olyan ovatio, amelyben egyes karhatalmi parancsnokok erélytelen és a tüntetőket természetesen kielégítő magatartásukért részesülhetnek.

A „Szolgálati Szabályzat” I. r. és a most kiadásra került „Karhatalmi utasítás” elégséges támpontokat tartalmaznak ugyan valamennyi rendfokozatú katonai parancsnoknak a karhatalmi alkalmazásban követendő magatartására nézve — az idézett utasítás határozványaira vonatkozólag azonban mégis hang-

súlyozni kívánom, hogy egészen természetes, miszerint a karhatalom parancsnokok saját felelősségükre csak az esetben léphetnek közbe, ha a rend helyreállítására elsősorban hivatott törvényes közegek ezen feladatuk teljesítésében akadályozva volnának.

Ebből viszont szükségszerűleg következik, hogy az állomásparancsnokoknak a lakosság hangulatáról tájékozódva kell lenniök, és az államhatalom közegeivel az érintkezést mindig idejekorán keresniök kell.

Meghagyom ennél fogva a honvéd kerületi parancsnok úrnak, miszerint erélyesen oda hasson, hogy a karhatalomnál követendő magatartásra vonatkozólag a honvéd kerületi parancsnokság körletében feltétlenül a fenti határozványok szellemének megfelelő egyöntetű eljárás lépjen életbe.

Jelen — az I—VII. honvéd kerület parancsnokainak, valamint tudomásvétel végett a honvéd lovassági felügyelőnek közvetlenül kiadott és a honvéd főparancsnoksággal is közölt — rendeletem a kerületi parancsnokok részéről megfelelő módon és *bizalmas* úton a honvéd állomás- és csapatparancsnokoknak tudomására hozandó.

Papp s. k.
honvédelmi miniszter⁵⁶

H. I. L. Honvéd Főparancsnokság, 1906. 776/eln.
Egykorú, hiteles másolat.

51

Budapest, 1906. április 23.

A belügyminiszter karhatalom kirendelését kéri a cs. és kir. IV. hadtestparancsnokságtól a képviselőválasztásokhoz.

Szám: 44.018/1906.

III. a.

Felkérem, hogy a folyó hó folyamán kezdődő képviselőválasztásokhoz a következő karhatalmi segédleteket szíveskedjék kirendelni:

A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében fekvő Jákóhalma községbe 60 gyalogost, Szolnok városába 60, Kunszentmártonba

⁵⁶ Szilli Papp Béla altábornagy a közös hadügyminisztérium osztályfőnöke volt, majd 1906. március 6-tól április 8-ig magyar hadügyminiszter.

60 gyalogost, Karcagba 120 gyalogost és 50 lovast és Törökszentmiklósba 60 gyalogost és 50 lovast.

Jákóhalmára és Szolnokra elégséges, ha a katonaság a választás napján, vagyis ápril hó 30-án reggel 7 órára vonul ki a helyszínére, Kunszentmártonba, Karcagra és Törökszentmiklósra azonban már folyó hó 29 estére szükséges a karhatalom.

A Baranya vármegyében fekvő Szalánta községbe 80 gyalogost és 40 lovast, Siklósra 120 gyalogost, Dárdára 80 gyalogost, Mohácsra 80 gyalogost, Pécsváradra 80 gyalogost, Sásdra és Szentlőrincre 80 gyalogost és 40 lovast.

Ezek a karhatalmak mind már a választást megelőző napon, vagyis ápril hó 29-én délután vonuljanak be a helyszínére.

A Tolna vármegyében fekvő Szekszárdra 40 lovast, Bonyhádra 60 gyalogost, Kölesdre 60 gyalogost, Pincehelyre 60 gyalogost és Szakcsra 70 lovast és 120 gyalogost.

Ezek a karhatalmak szintén a választást megelőző napon, vagyis ápril hó 29-én délután a helyszínére bevonuljanak.

A Fejér megyében fekvő Vaálra 60 lovast, Rácalmásra 60 lovast, Csákvárra 60 gyalogost, Bodajkra 60 gyalogost és Sárkeresztúrra 60 gyalogost azzal az utasítással, hogy mindeme karhatalmak a választás napján, vagyis ápril hó 30-án reggel 6 órakor már a helyszínén legyenek. A Székesfehérvár sz. kir. városban folyó hó 29-én tartandó választáshoz 100 lovas és 100 gyalogosnak a József főherceg laktanyában, 50 gyalogosnak pedig a honvéd laktanyában való készenlétbe helyezése iránt, azonkívül a választási nap, vagyis ápril hó 29-nek reggeli 8 órájára 50 gyalogosnak a helyszínére való kivonulása iránt szíveskedjék intézkedni.

Zombor sz. kir. városba folyó hó 29-ének reggeli 7 órájára 200 gyalogost;

Ujvidék sz. kir. városban a választás napján, vagyis ápril 29-én 100 gyalogost készenlétbe helyeztetni;

Szabadkára pedig a választás napjára, vagyis május hó 5-ének reggeli 8 órájára 200 gyalogost kérek kivezényelni.

Valamennyi karhatalmat az illetékes járási szolgabíró, illetve rendőrkapitány fogadja és a karhatalmi segédletek parancsnokai ezekkel lépjenek érintkezésbe.

A még ezeken kívül szükséges karhatalmi segédletekért esetről-esetre külön fogok a hadtestparancsnokághoz fordulni.

A karhatalmakat kérem utasítani, hogy azok mindaddig a

helyszínén maradjanak, míg azok bevonultatása iránt az illetékes közigazgatási tisztviselő nem intézkedik.

A kivezélynylesek megtörténtéről szíveskedjék engem értesíteni.⁵⁷

A minister meghagyásából:

Szabó László
ministeri tanácsos.

H. I. L. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11 — 3 — 3620.
Eredeti tisztázat.

62

Budapest, 1906. augusztus 3.

A honvédség főparancsnokának előterjesztése a honvédelmi miniszterhez: az 1905. és 1906. évi újoncok a rendkívüli viszonyokra tekintettel a teljes két évi szolgálatban tartassanak visza.

1867/eln.

Miután az 1906. évi újoncok már a folyó évi december 31-én rendelkezésre fognak állani, van szerencsém Nagyméltóságodnak azon tiszteletteljes javaslatot tenni, hogy a kiképzés célszerűségére való tekintettel a gyalogsági újoncok 1907. évi január hó 3-án, a lovassági újoncok pedig 1906. évi december hó 31-én vonuljanak be tényleges szolgálatra.

Ez alkalommal rá kell mutatnom azon sajnós körülményre is, hogy a közelmúlt idők rendkívüli viszonyai következtében a honvéd csapatok keretei igen meglazultak, s hogy az 1906. évi újoncokat csak felületesen, szükségszerűen kiképzett altisztek fogják oktatni. Ha tehát a jelenleg bevonult és a legközelebb bevonuló újoncok a törvényszerű két évi tényleges szolgálati kötelezettség letelte előtt szabadságoltatnak, ezen körülmény az egész honvédség harci értékére még hátrányosabban fogja befolyását éreztetni.

A kiképzés érdekében, de kiválóan az altisztikar újjólag való megerősítésének különös fontosságára való tekintettel, van szerencsém Nagyméltóságodnak már mostan azon javaslatot tenni, hogy az 1905. és 1906. évi újoncok a teljes két évi tényleges szolgálatra tartassanak vissza.

⁵⁷ Április 24-én Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye területére 920 gyalogos, 100 huszár és 50 lovas, Somogy megyébe 606 gyalogos, Pécsre 100 gyalogos kirendelését kérte még a belügyminiszter. (HIL. IV. Hadtest, 1906. M. A. 11—3.)

Ennek keresztülvitele esetében 1907. évi október elejétől 1908. év végéig három legénységi évfolyam maradna tényleges szolgálatban, s ezáltal a csapatok költségvetése egy évfolyam költségével volna erősebben megterhelve.

Tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, hogy ezen javaslatomat már mostan megfontolás tárgyává tenni méltóztassék, azért, hogy elfogadása esetén a megfelelő költségvetési előgondoskodás idejekorán megtörténhessék.⁵⁸

Klobučar

H. I. L. Honvédelmi Minisztérium, 1906. I. oszt. V. — 7761/res.
Eredeti tisztázat.

63

Budapest, 1906. szeptember 3.

A H. M. 1. oszt. előterjesztése a honvédség főparancsnokának az 1906. évi újoncok behívására és az 1905. évfolyambeli legénység visszatartására tett javaslatára.

7761/res.

A beadványban foglalt javaslatok Klobučar lovassági tábornok, honvéd főparancsnok úr elnöklete, valamennyi katonai osztály, továbbá a 8/a. és a 10. osztály képviselőjének részvétele mellett bizottságilag letárgyaltattak.

E bizottsági tárgyalás folyamán csupán az elhelyezés kérdésében merültek fel aggályok, amely kérdés tisztázása tekintetében a f. évi 7912/eln. számú rendelettel valamennyi honv. állomás parancsnokság annak bejelentésére utasított, hogy a legszorosabb elhelyezés és esetleg az irodák kitelepítése és kihasználása mellett, mennyi embert és lovat képesek — az egyenkénti beszállásolás mellőzésével — az állomáson elhelyezni.

A költségvetési tárgyalás alkalmával a minister úr Ő Nagyméltósága akként méltóztatott dönteni, hogy az ezen rendszabály életbeléptetéséből felmerülő s a csatolt pro domo kimutatásban feltüntetett összeg, az 1907. évi költségvetésbe fel ne vétessék.⁵⁹

⁵⁸ Valamilyen oknál fogva nem lett belőle törvényjavaslat. Felvetődése azért érdekes, mert mutatja a válság hatását az államhatalomra és a hadseregre.

⁵⁹ Az irat mellékletén Demian alhadbiztos a költségkiszámítást 4 158 204 korona 81 fillérben számította ki. A költségkiszámításnál azt vették alapul, hogy a rendszeresített altiszti létszám nem lesz túlhágva, vagyis az 1907. évben október 1-től december 31-ig az 1907. évbeliek, továbbá az 1908. évben január 1-től augusztus 1-ig az 1907. évbeliek és október 1-től december 31-ig az 1908. évbeliek mindnyájan a legalacsonyabb rendfokozatban maradnak.

A szükséges költségek, a kérdésnek a ministertanácsban leendő megelőző megbeszélése, illetőleg letárgyalása után, annak idején póthitel címén fognak a törvényhozástól kéretni.

E kérdésnek ez alapon a ministertanács elé vitele pedig még jelenleg igen korai lévén, az ügydarab határidőre jelezve, egyelőre *irattárba* teendő.

H. I. L. Honvédelmi Minisztérium, 1906. 1. oszt. V. — 7761/res.
Eredeti fogalmazvány.

64

Budapest, 1907. október 2.

A budapesti rendőrség főkapitánya megküldi a cs. és kir. IV. hadtestparancsnokságnak a budapesti forradalmi csoport által terjesztett antimilitarista röpiratot.

1974 res. eln. sz.

fk. 1907.

Bizalmas értesülés szerint az anarchista eszméket propagáló budapesti társadalmi forradalmi csoport az utóbbi időben a gróf Radetzky laktanyában (II. ker. Pálffy-tér) 900 példányban antimilitarista röpiratot csempészett be.

Ez a röpirat valószínűleg azonos az 1/8-ad ív nagyságú téglavörös színű papírra nyomtatott következő szövegű röpirattal:

„Üjencok! Testvérek!

Hozzátok szólunk, akikkel együtt nyomorogtuk át ifjúságunk legszebb éveit.

És most válunk...

Ott kell hagynotok szülőt, testvért, barátot, mindenkit, akit szerettetek. Bevonultok a rideg kaszárnyák zord falai közé, hogy hitvány akaratnélküli bábjai legyetek az uralkodó osztály törekvéseinek.

Minden percben készen kell lennetek, hogy kenyérért küzdő apáitok a harc terére lépnek, s a ti hivatástok lesz akkor, hogy halomra löjjetek a ti és apáitok jobb létéért küzdő testvéreiteket.

Újjoncok!

És ha idegen „ellenség”-gel állítanak is szembe benneteket, akkor is saját testvéretek, a munkásság vérével festitek pirosra a rögöt.

Ezt pedig nem szabad tennetek!

Nem a munkásság, hanem az uralkodóosztály a ti ellenségeitek! A puskák gyilkos tüze ne mellettük, az ő piszkos érdekeik mellett, hanem ellenük szóljon.

Elraboltak tőletek mindent, de az öntudatot ne engedjétek soha, mert ez az, amelyik összeroppantja a militarizmus bilincseit.

Le a militarizmussal!

Békét a földre!

A forradalmi ifjúság tízezrei nevében:

Feldmann Pál

Szabó Béla

Goldberger Ignác

Szkácel Ede

Wojticzky Gyula.”

Miután a laktanyába idegen ember igazolás nélkül nem juthat be, a jövőben esetleg megjelenő röpiratokat gyakorlat alkalmával, pihenés közben szándékozzák a legénység közé csempészni.

Erről van szerencsém a Nagytekintetű Hadtestparancsnokságot tisztelettel értesíteni.

Boda Dezső

főkapitány

H. I. L. IV. Hadtest, 1907. Präs. 25 — $\frac{3}{3}$ — 1057

Eredeti tisztázat.

Közli:

Morva Tamásné és dr. Böhm Jakab

** A bevezető rész Hanák Péter: Az 1905-ös orosz forradalom hatása Magyarországon című tanulmánya alapján készült. Az 1905—1907-es orosz forradalom nemzetközi jelentősége és magyarországi hatása. Bp., 1955.